

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та психології дошкільної освіти**

Підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності

**Дипломна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:
студентка 6 курсу, групи 617
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Кладницька Вікторія Пантеліївна
Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Комісарик М. І.**

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

від «_____» _____ 2022 р.

зав. кафедри _____ проф. Олійник М. І.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	7
1.1. Зміст та характеристика ключових понять дослідження	7
1.2. Інноваційна діяльність логопедів: сутність та особливості.....	20
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	33
2.1. Аналіз стану підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності.....	33
2.2 Структура готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти	44
2.3 Організація дослідження та методика проведення констатувального етапу експерименту	56
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	61
3.1. Обґрунтування та реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти	61
3.2. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	81
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ.....	103

АНОТАЦІЯ

Кладницька В. П. Підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності. – Магістерська робота

У роботі визначено й обґрунтовано сукупність педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти (ресурсне та науково-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти; розвиток позитивної мотивації до набуття досвіду інноваційної діяльності; використання інноваційних форм і методів організації інклюзивної освіти та способів взаємодії всіх суб'єктів цього процесу).

Розроблено критерії та показники – мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний та рефлексивно-оцінювальний, які в сукупності дозволяють виявити рівень готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти, що є особистісним утворенням, котре опосередковує залежність між ефективністю інноваційної діяльності логопеда і його спрямованістю на вдосконалення свого професійного рівня.

Охарактеризовано три рівні: високий (інноваційний), середній (репродуктивний), низький (адаптивний) готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, майбутні логопеди, інклюзія, педагогічні умови, інклюзивна дошкільна освіта, готовність до професійної діяльності.

ВСТУП

Актуальність теми. Зміни, що відбуваються в Україні, призвели до зміни відношення суспільства до людей з обмеженими можливостями здоров'я і привели до розуміння необхідності їх соціалізації. Законодавство було скориговано, і перші зміни почали впроваджуватися лише на рівні середньої школи. Визначення обов'язковості виконання міжнародних документів (Декларацію ООН про Права Людини, Конвенцію про права осіб з інвалідністю, Конвенцію ООН про права дитини дослідження) дозволило узагальнити, що наша держава сприяє процесу вільного перебування осіб з особливостями в психофізичному розвитку в суспільстві, зокрема, в закладах освіти. Відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» в державі задекларовано впровадження інклюзивної освіти у всіх її ланках (дошкільної, загальної, середньої, професійної та вищої). Особливо важливим є впровадження інклюзивної дошкільної освіти, яка дає можливість своєчасно почати інтенсивну допомогу як у фізичному, так і в психосоціальному розвитку дитини.

На підставі результатів аналізу наукових джерел виявлено, що підготовка логопедів до застосування інноваційних технологій у закладах дошкільної освіти ще не стала предметом спеціального наукового дослідження. Окремі аспекти проблеми розглядали в наукових працях Л. Артемова, Л. Батліна, Г. Беленька, О. Кононко, Н. Лисенко, С. Попиченко, І. Прудченко, Т. Слободянюк, І. Улюкаєва та ін.

У дослідженнях Я. Болубаша, І. Дичківської, М. Євтуха, В. Кременя, М. Марусинець та ін. представлено особливості національних систем ступеневої освіти; Л. Зданевич, Н. Карпенко, О. Лугіної, Н. Мельник, М. Олійник, Н. Погребняк та ін. – зарубіжний досвід.

Грунтовні наукові положення щодо підготовки фахівців у контексті інклюзивного та корекційного педагогічного профілю розкриті у працях В. Засенка, І. Кузави, Є. Синьової, С. Цимбал-Слатвінської та ін.

За останні десятиліття інноваційні процеси в освіті стали об'єктом

дослідження багатьох науковців. Необхідність запровадження інноваційних змін в сучасній українській освіті відображено в наукових працях В. Андрущенка, С. Гончаренка, М. Євтуха, О. Коберника, В. Чайки та ін.

З урахуванням актуальності досліджуваної проблеми, означених вище суперечностей та необхідність їх розв'язання обрано тему дисертації: «Підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності».

Мета дослідження – обґрунтувати й перевірити ефективність педагогічних умови підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності.

Відповідно до мети визначено такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми у психолого-педагогічній літературі, розкрити зміст і уточнити сутність ключових понять дослідження;
2. Розкрити особливості інноваційної діяльності логопедів в умовах інклюзивної дошкільної освіти;
3. Уточнити структуру готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності;
4. Теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умови підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності.

Об'єкт дослідження - професійна підготовка майбутніх логопедів.

Предмет дослідження - педагогічні умови підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності.

Методи дослідження. Для розв'язання визначених завдань у роботі використано: *теоретичні методи* - аналіз наукових джерел із проблеми дослідження, узагальнення наукових фактів, аналіз педагогічної практики, що дало змогу визначити категоріальний апарат дослідження, сформулювати його завдання, уточнити сутність поняття «готовність майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти»; *метод моделювання* - для розроблення моделі підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти; *емпіричні*

методи - анкетування, спостереження, бесіда, тестування, педагогічний експеримент: констатувальний етап - для визначення вихідного стану готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти; формувальний - для перевірки ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти; *статистичні* - методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу експериментальних даних, визначення достовірності отриманих результатів.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаної літератури (88 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 100 сторінок, з них 89 сторінки – основний текст.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Зміст та характеристика ключових понять дослідження

Дослідження підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності вимагає уточнення ключових понять «нове», «інновація», «нововведення», «інноваційна діяльність».

Центральним терміном інноватики стало поняття «нове».

В. Загвязинський зазначає, що нове в педагогіці – це не тільки ідеї, підходи, технології, які в такому вигляді раніше не використовувалися; це також комплекс елементів або окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивний початок і дозволяють у мінливих умовах та ситуаціях достатньо ефективно вирішувати завдання виховання і навчання [77, с. 5].

Науковці В. Красномовець, Л. Полякова, А. Пригожин та ін. зазначають, що поняття «інновація» найперше почали вживати культурологи у своїх наукових дослідженнях у XIX столітті [14, с. 48]. У перекладі з італійської мови воно означає – новизна, нововведення, нові форми організації праці й управління, види технологій, що втілюються в окремих установах, організаціях, а також у різних сферах діяльності людини [35, с. 12]. У тридцяті роки XX століття на Заході виникла соціальна галузь дослідження нововведень – інноватика, в рамках якої стали досліджуватися закономірності появи і розвитку технічних інновацій у сфері матеріального виробництва [70, с. 46].

Якщо розглядати інновацію з методологічної сторони – це ідея (ідеї), які продукують створення нових продуктів, методів та форм розвитку [18, с. 74]. На думку В. Кременя, інновацією є все, що може вдосконалити якість життя і процес розвитку людства [13, с. 223].

Так дослідник О. Хуторський визначає *інновацію* як ідею, мету або

практичну діяльність, сприймані індивідом як щось нове. У його розумінні – це процес, що має життєвий цикл від зародження ідеї й створення нововведення до його поширення [25, с. 65; 264, с. 69].

Поняття «інновації» більшість учених тлумачать через діяльність, яка здійснюється на принципово новій основі.

Найпоширенішим вважається термін, описаний у Великому тлумачному словнику: «Інновація в освіті – це «новизна, що істотно змінює результати освітнього процесу» [37, с. 457].

Однак, об'єднує думки щодо трактувань цього поняття те, що всі науковці розглядають мету інновацій – це підвищення ефективності освітнього процесу і гарантування досягнення студентами запланованих результатів навчання.

На наш погляд, найбільш повним і змістовним є таке тлумачення поняття: «Інновація – ідея, новітній продукт в сферах наукової та соціальної діяльності, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду, є кінцевим результатом інноваційної діяльності» [24, с. 69].

Узагальнюючи наукові розвідки, вважаємо, що результатом інноваційних процесів є застосування нововведень – як теоретичних, так і практичних. Поняття «нововведення» (інновація) трактують, як щось «нове» і запровадження цього «нового» в практику. Умовно інноваційні процеси можна поділити на два типи. Перший тип – інновації, що відбуваються стихійно, без точної прив'язаності до самої потреби. Другий тип – це нововведення, які є продуктом науково-культурної, цілеспрямованої, наполегливої, творчої, усвідомленої, міждисциплінарної діяльності [10, с. 75; 264, с. 69].

Новація (нововведення, новизна), як зазначає Л. Семушина, може бути абсолютною і відносною. Абсолютна новизна являє собою невідоме до теперішнього часу «нововведення», що не має в реальності прототипів і аналогів. Відносна новизна характеризує нововведення лише в наявну в конкретних умовах реальність (місцева новизна), оновлення одного з елементів реальності в порядку поточної модернізації (приватна новизна), або незвичайне поєднання раніше відомих елементів педагогічної реальності (умовна новизна),

що вже існує [21, с. 25].

Наступне визначення нововведення дає А. Пригожин: нововведення є така цілеспрямована зміна, яка вносить у середовище впровадження (організацію, поселення, суспільство тощо) нових, відносно стабільних елементів [74, с. 29].

Говорячи про нововведення та інновації важливо охарактеризувати поняття «інноваційна діяльність».

У законодавчих документах використовується таке визначення поняття «інноваційна діяльність» - діяльність, що спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок [183, с. 10].

Важливо відмітити, що всі науковці описують це поняття, спираючись на такі ключові слова у значеннях:

- 1) інноваційна діяльність – це вид діяльності особистості (М. Артюшина, І. Гавриш, Н. Краснокутська);
- 2) інноваційна діяльність – це процес (Ю. Будас, Т. Скрипко);
- 3) інноваційна діяльність – це система (Л. Антонюк, О. Чумак).

Науковці, характеризуючи «інноваційну діяльність» як певний вид діяльності поділяють її на: *системну, експериментально-пошукову, продуктивну, комплексну, цілеспрямовану, творчу*.

Відповідно до цієї характеристики, можна зауважити, що інноваційна діяльність логопеда є одним із видів його професійної діяльності, яка орієнтована на оновлення та удосконалення корекційного процесу через створення, експериментальну перевірку та впровадження інновацій.

Під інноваційною діяльністю, на думку Н. Топіліної, слід розуміти «діяльність з розробки та впровадження різного роду нововведень в будь – який процес, з їх подальшою апробацією, виявленням проблемних моментів і подальшим удосконаленням» [37, с. 140].

На думку І. Дичківської, інноваційна діяльність є складним і багатоплановим феноменом та охоплює: процес взаємодії індивідів, спрямований на розвиток, перетворення об'єкта в якісно новий стан;

систематичне створення, опанування та використання інновацій; особливий вид творчості, що об'єднує різноманітні операції і дії, спрямовані на набуття нових знань, технологій, систем. Це і є характерною особливістю інноваційної діяльності [6, с. 2].

В інклюзивній дошкільній освіті, інноваційна діяльність є засобом реалізації нових завдань і виконує роль пускового механізму в саморозвитку освітньої системи [69, с. 54].

Для характеристики педагогічних інновацій та інноваційної діяльності вживається поняття «логопед-новатор» - суб'єкт реалізації нововведень. Латинське слово «новатор» означає «обновитель» - людина, що вносить певні зміни в тій чи іншій галузі діяльності [64, с. 114].

Дослідник Е. Роджерс за характером ставлення педагога до нововведень, поділяє їх на такі групи:

- 1) новатори (2,5 % колективу) – педагоги, які відкриті новому, перші сприймають, упроваджують і поширюють його;
- 2) ранні реалізатори (13,5 % колективу);
- 3) помірковані (34 %) – чекають на нововведення від колег, а лише потім самі беруться за інновації;
- 4) педагоги, які сумніваються (34 %), приймають інновації тоді, коли більшість колективу їх підтримали;
- 5) педагоги, які вагаються (16 % колективу) (консерватори), педагоги із великим досвідом роботи, яким важко змінюватись та впроваджувати щось нове [7, с. 45-46].

Ми вважаємо, що логопед-новатор одержимий невтомною допитливістю, постійно вчиться, займається самоосвітою; мислить системно і постійно вбачає протиріччя у функціонуванні й розвитку освітньої системи; є генератором ідей, які він прагне реалізувати практично; прагне до максимальної творчої самореалізації, створює свою оригінальну систему корекційного впливу; має свій оригінальний погляд на різні проблеми інклюзивної освіти; є ентузіастом і сподвижником педагогічних інновацій [64, с. 70]

У контексті тематики нашого дослідження потребує уточнення поняття «умови інклюзивної дошкільної освіти».

У «Словнику української мови» поняття «умова» розкривається як «взаємна усна чи письмова домовленість про що -небудь; угода, договір» [20, с. 441]. Зокрема, у філософії термін «умова» є чинником завдяки якому відбувається якась дія чи існує певна річ. [20, с. 44; 85]. А в педагогіці це поняття розглядають як «сукупність змінних соціальних, природних та зовнішніх і внутрішніх подразників, що впливають на моральний, фізичний, психологічний розвиток людини, її виховання, навчання, поведінку та формування особистості» [13, с. 9].

Жосан у статті «Інклюзія: інновація чи профанація?» виокремлює чотири групи умов щодо забезпечення успішного впровадження інклюзії, зокрема:

1. Матеріально-технічна база. Мають функціонувати туалети для дітей з особливими потребами; відповідно всім вимогам мають бути пандуси та/або ліфти; спеціально обладнані місця в їдальні; система показників для учнів з вадами слуху та звукові сигнали для дітей з порушеннями слухового апарату. На території школи всі об'єкти повинні відповідати правилам універсального дизайну.

2. Навчально-методичне забезпечення. Як вважає науковець для кожного порушення має бути підібране спеціальне навчальне обладнання (для дітей зі зниженим зором – аудіо-книги, а для дітей з аутизмом – комплект спеціальної наочності тощо).

3. Кадрове забезпечення. Упровадження в закладі де є інклюзивні класи – асистента вчителя. Ця посада передбачена в штатних розкладах інклюзивних закладів освіти і є дуже важливою в системі інклюзивного навчання. Асистент вчителя допомагає дитині в опануванні навчального матеріалу, застосовує систему різних корекційних заходів.

4. Психолого-педагогічне забезпечення. Створення в колективі закладу толерантного ставлення до дітей з порушеннями психофізичного розвитку та забезпечення корекційно-розвиткового складника інклюзивного навчання [87,

с. 26].

Отже, на думку О. Жосана, не правильна організація навчального середовища та неготовність фахівців до прийняття інклюзії може привести до краху ідеї інклюзії в суспільстві та перетворити інклюзію з інновації в профанацію.

Досліджуючи ефективне забезпечення інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами, Л. Будяк, Л. Гречко, Н. Артюшенко та А. Колупаєва визначили такі умови: вчасне діагностування вод мовлення та рання корекційна допомога; встановлення правильного діагнозу [10, с. 136]; психологічна готовність дитини та її батьків до інклюзивного навчання; розроблення індивідуального навчального плану; співпраця з батьками [56, с. 12]; відповідна підготовка фахівців; створення «дизайну для всіх»; підготовка дітей із нормо типовим розвитком до взаємодії з однолітками із психофізичними порушеннями; забезпечення психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання [32, с. 77].

Аналіз окреслених вище досліджень дав підстави для виокремлення *зовнішніх* (нормативно-правове забезпечення, діяльність громадських організацій та фондів, засоби масової інформації (ЗМІ) та *внутрішніх* (наявність доступної мережі закладів дошкільної та спеціальної освіти, безбар'єрна архітектурна доступність, матеріально-технічне та програмно-методичне забезпечення, психолого-педагогічний та корекційний супровід) умов освітньої інклюзії в закладах дошкільної освіти.

Конкретизуємо кожен умову. Найпершою та найважливішою зовнішньою умовою інклюзії в закладах дошкільної освіти є *нормативно-правове забезпечення освітнього та виховного процесу*.

В українському законодавстві нормативним актом, що регулює освіту осіб з особливими освітніми потребами, в тому числі визначає необхідні умови для його реалізації, є Закон України «Про освіту» (Стаття 3), в якому сказано: *«Кожен має право на якісну та доступну освіту. ... Держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з*

урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти» [85].

Наступною умовою є діяльність громадських організацій та фондів. Ініціаторами та активними учасниками впровадження інклюзивної освіти в Україні є громадські організації, батьківські об'єднання та фонди, дії яких спрямовані на допомогу дітям з особливими освітніми потребами.

В Інтернет-довіднику «Вікіпедія» термін «Громадська організація» - об'єднання громадян, яке створюється для реалізації спільних інтересів (культурних, економічних, вікових, гендерних, регіональних, релігійних, професійних, соціальних тощо) [58].

В Україні існують такі Громадські організації: «Громадська організація «Координаційно-ресурсний центр «Інклюзивна культура» (ГО «КРЦ «Інклюзивна культура»)), «Громадська організація «Особливі діти», «Громадська організація «Особливі можливості», «Громадська організація «Ми-особливі» (ГО «Ми-особливі»)), «Громадська організація «Особливі серед нас» (ГО «Особливі серед нас»)), «Громадська організація «Ангел дитинства», «Громадська організація «Особливе дитинство», «Благодійна організація «Турбота і підтримка» та ін. Метою їх створення є всебічне задоволення та захист психологічних, соціальних, творчих та інших спільних інтересів членів організації. Діяльність яких контролюється Законом України «Про громадські об'єднання» [76].

Також в Україні діє Український культурний фонд. Найважливішою програмою діяльності фонду є проект «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації». Фонд розробив план медіатек і ресурсних кімнат, які вже працюють по Україні (120 медіатек і 60 ресурсних кімнат) [39].

Наступним важливим кроком у реформуванні освіти в Україні став етап переходу з системи застарілих радянських ПМПК (психолого-медико-педагогічних комісій – ред.) до сучасних інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які працюють за зовсім новими принципами [18].

Крім того, працює портал «Україна. Інклюзія. Система автоматизації роботи інклюзивних ресурсних центрів», де надають допомогу батькам, закладам освіти та керівникам інклюзивно-ресурсних центрів з питань роботи з дітьми, які мають особливими освітніми потребами [88].

Також широко популяризується ідея інклюзивної освіти в соціальних мережах (Соціальна мережа – соціальна структура, утворена індивідами або організаціями) [24] та ін.

У 2004 році було створено найбільшу соціальну мережу в світі – Фейсбук [23], яка налічує мільйони користувачів та має безліч сторінок та груп *інклюзивного* («Інклюзія. Допомога педагогу», «Інклюзія без кордонів», «Інклюзія в дії», «50 відтінків інклюзії») та *логопедичного спрямування* («Цікава логопедія», «Логопедія», «Логопед і я», «Логопед, дефектолог, психолог», «Привіт логопед» та ін.), в яких користувачі розміщують цікаві факти, новини та обмінюються досвідом.

Для дітей масово проектують соціальні мультфільми, які навчають толерантності: «Подарунок» 2015, Німеччина (зворушлива історія про дружбу, об'єднану спільним болем); «Маленька каструлька Анатолія» 2014, Франція (історія про Анатолія, який через образи зрозумів свою особливість); «Струни» 2014, Іспанія (розповідь про дитячу дружбу, в якій немає звичайних чи особливих дітей); «Про Діму» 2016, Росія (розповідається про дружбу дівчинки Міри і хлопчика Діми, який погано ходить і майже не говорить); «Тамара» 2013, США (історія про дівчинку Тамару, яка мріє стати танцівницею, але Тамара не чує музику – вона глуха) та ін.

Отже, окреслені позиції зумовлюють визначення зовнішніх умов інклюзивної освіти: нормативно-правове забезпечення, діяльність громадських організацій та фондів, засоби масової інформації (ЗМІ). Лише за підтримки нормативно-правових актів, законів, концепцій та популяризації інклюзивної освіти громадськими організаціями, фондами, соціальними мережами, групами в Інтернет мережі Facebook, соціальними роликами, мультфільмами та телевізійними проектами буде досягнуто мети інклюзивної освіти.

Процес включення дітей з обмеженими можливостями в освітній процес залежить і від багатьох внутрішніх умов: наявність інклюзивного освітнього середовища; безбар'єрна архітектурна доступність; матеріально-технічне та програмно-методичне забезпечення; психолого-педагогічний та корекційний супровід.

Наступною ланкою системи інклюзивної освіти необхідно розглядати *забезпечення інклюзивного освітнього середовища*, що дозволить забезпечити для дитини індивідуальний освітній маршрут та максимально ґрунтовно забезпечити навчання і виховання дитини. Важливим компонентом цієї умови є наявність закладів освіти з інклюзивною формою навчання.

Відповідно до «Порядку комплектування дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу» спеціальні заклади дошкільної освіти (групи) створюються для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку з порушеннями слуху (глухих, зі зниженим слухом); з порушеннями зору (сліпих, зі зниженим зором); з порушеннями мовлення; з порушеннями опорно-рухового апарату; з розумовою відсталістю; із затримкою психічного розвитку [82].

Соціальна роль таких закладів піддається переоцінці. На практиці спеціальна освіта, з одного боку, створює особливі умови для задоволення потреб дітей зазначеної категорії в медичних і педагогічних послугах, а з іншого, перешкоджає соціальній інтеграції осіб з особливими потребами, обмежуючи їхні життєві шанси.

За даними Міністерства охорони здоров'я України (станом на 01.01.2019 р.), нараховують 159 тис. дітей з інвалідністю. На Всеукраїнській звітній конференції з інклюзивної освіти (25 січня 2019 р.) зазначалося, що у 2018 році кількість учнів з особливими освітніми потребами, що навчаються у закладах загальної середньої освіти поруч з однолітками, зросла на 61%. Загалом зараз у закладах загальної середньої освіти навчається понад 12 тис, а в закладах дошкільної освіти майже 2,2 тис, дітей з особливими освітніми потребами [47].

Також прослідковується тенденція зростання кількості дітей з інвалідністю.

В Україні в 2019/2020 навчальному році кількість учнів в інклюзивних класах збільшилася з 11 тисяч 866 осіб до 18 тисяч 546. Крім того, на 60% (з 8 тисяч 417 до 13 тисяч 443) зросла кількість інклюзивних класів [88].

З початку навчального 2018 року по всій Україні розпочали свою роботу 322 Інклюзивно-ресурсні центри, які функціонують відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 №545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» у рамках національного проекту «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації» Станом на квітень 2019 року кількість зареєстрованих склала 557 інклюзивно-ресурсних центрів [60; 228].

Таким чином, в Україні існують такі заклади: спеціальні дошкільні заклади освіти компенсаційного типу, логопедичні групи при дошкільних закладах освіти комбінованого типу, дошкільні групи при спеціальних школах. Крім того, спеціальну логопедичну допомогу діти з особливими потребами можуть отримувати в центрах раннього втручання, реабілітаційних та інклюзивно-ресурсних центрах.

Слід зазначити, що більша частина закладів, якими користуються здорові діти без будь-яких ускладнень, абсолютно неосяжна для дітей з фізичними вадами. Великою перешкодою є непристосованість приміщень – пороги, бордюри, вузькі проходи та сходи, відсутність підйомників та ліфтів та ін. [21]. На противагу цьому, *безбар'єрна архітектурна доступність* є обов'язковим компонентом створення умов за принципами універсального дизайну для інтеграції людей з особливими потребами до активного суспільного життя.

Безбар'єрна архітектурна доступність – облаштування навколишнього середовища, для всіх людей (з надмірною вагою, жінки з дитячими візочками, люди з тимчасовою руховою обмеженістю, інваліди тощо) [8, с. 79].

У «Тлумачному словнику української мови» термін «доступність» трактується як те, що підходить, годиться багатьом, всім; відповідність силам, здібностям, можливостям кого-небудь; до якого або по якому можна пройти

[36, с. 391]. Якщо зміст цього поняття розглядати з кута зору освіти, то воно буде позначати універсальність розташування та доступного дизайну закладів освіти, побудову освітнього процесу відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Таким чином, доступність має забезпечити безперешкодний і зручний рух прилеглою територією або навчальним закладом, безбар'єрний доступ до приміщення (пандус за всіма санітарно-гігієнічними вимогами), можливість своєчасно скористатися зонами відпочинку та обслуговування, доступні – пристосовані для використання людьми з інвалідністю санвузли [15, с. 13].

За словами експерта з соціальних питань Інституту суспільно-економічних досліджень Л. Самсонової: «Середовище має бути доступне для кожної людини. І не треба його спеціально організовувати для когось, у тому числі для людини з особливими потребами. Є така річ як універсальний дизайн або «дизайн для всіх» - концепція, що передбачає проектування продукції та середовища таким чином, щоб ними могли користуватися найбільш широке коло людей» [78].

Як слушно зауважує М. Васюник-Кулієва, що «*універсальний дизайн* – це стратегія, спрямована на те, щоб проектування і компоненти будь -якого середовища, виробів, комунікації, інформаційних технологій чи послуг були однаково доступні чи зрозумілі всім та відповідали вимогам спільного користування» [34].

У навчально-методичному посібнику «Архітектурна доступність шкіл», автори дають таке визначення «*універсального дизайну* - це основа для розроблення чи проектування навколишнього середовища, громадських будинків і споруд, транспортних засобів загального користування, речей, технологій, будь-яких інформаційних видань чи подачі інформації та комунікацій у такий спосіб, щоб ними могли користуватися найширші верстви населення, незважаючи на наявні в них чи можливі функціональні обмеження» [15, с. 14].

Таким чином, універсальний дизайн є обов'язковим для спеціального

облаштування всіх сфер життєдіяльності осіб, які мають певні обмеження. Це вимагає перебудови навколишнього середовища та є економічно правильним підходом. Адже враховуються інтереси та можливості всіх людей [6, с. 54].

Універсальний дизайн часто використовується в сфері освіти під назвою «Універсальний дизайн в сфері освіти», що передбачає архітектурно доступне та безпечне навчальне середовище; спеціальну методику навчання, доступні та гнучкі навчальні плани й програми для дітей з різними функціональними порушеннями.

Відсутність відповідного *матеріально-технічного забезпечення* (спеціальне допоміжне навчальне обладнання, спеціально розроблені навчальні методики, матеріальне заохочення фахівців – розробників відповідного навчально-методичного забезпечення; відсутність у них спеціальної підготовки для роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби) інклюзивної освіти є істотною перешкодою на шляху її розвитку. Тому необхідними є покращення матеріально-технічної бази закладів освіти з метою перетворення їх у *доступне середовище навчання*.

Так, у «Положенні про інклюзивно-ресурсний центр» в пункті 58 чітко вказано, що органи місцевого самоврядування мають створити *матеріально-технічні умов*, необхідні для функціонування інклюзивно-ресурсних центрів та організації інклюзивного навчання [11].

Також, у ефективності освітнього процесу важливу роль відіграє *програмно-методичне забезпечення навчальних занять* як загальноосвітніх, так і спеціальних закладів дошкільної освіти, що відповідає змісту спільного навчання дітей з типовим розвитком та з особливими освітніми потребами.

Мовлення відіграє значну роль в інтелектуальному розвитку дитини. Будь-яке порушення мовлення в тому чи іншому ступені відображується на діяльності та поведінці дитини. Своєчасне виявлення дітей з проблемами в розвитку і рання комплексна корекція відхилень дозволяє попередити появу вторинних відхилень у розвитку, скорегувати наявні труднощі і в результаті значно знизити ступінь соціальної недостатності та покращити для всіх дітей

ступінь інтеграції в суспільстві.

Співпраця дитини з вихователем, логопедом, дефектологом, психологом, соціальним працівником, та іншими фахівцями. У цілому цей компонент умов зорієнтований на повноцінне та ефективне освоєння освітньої програми всіма дітьми інклюзивної групи. Насамперед має бути організовано залучення фахівців психолого-педагогічного супроводу до участі в проектуванні і організації освітнього процесу. Така співпраця об'єднується спільною освітньою метою і цілями навчально-виховного процесу, спрямованого на гармонійний психічний і соціальний розвиток дитини, створенням позитивного психологічного мікроклімату та адекватного соціального мікросередовища в інклюзивному закладі освіти. Такий тип взаємодії називається «командною роботою» [2, с. 115].

Головну роль у цій співпраці відіграє логопед, який надає необхідну логопедичну допомогу, враховуючи індивідуальні особливості дітей з особливими потребами. Він має чітко усвідомити, що навчання дітей – логопатів за однією методикою малоефективне. Адже кожна дитина – це індивідуальність, і у кожної свій стиль навчання та свої особливості мовленнєвого та інтелектуального розвитку. Щоб задовольнити всі потреби дітей-логопатів, необхідно добре знати особливості їхнього розвитку. А щоб забезпечити успішне навчання дітей з вадами мовлення, потрібно застосовувати широкий спектр інноваційних технологій, методів, прийомів, форм організації навчальної роботи, а також адаптацію змісту навчального матеріалу [51, с. 62].

Отже, теоретичний аналіз соціологічної, філософської, психологічної та педагогічної літератури з проблеми дослідження дав змогу уточнити сутність поняття «інноваційна діяльність логопеда» (вид його професійної діяльності, який орієнтований на оновлення та удосконалення корекційного процесу через створення, експериментальну перевірку і впровадження інновацій), виокремити умови інклюзивної дошкільної освіти (зовнішні (нормативно-правове забезпечення, діяльність громадських організацій та фондів, засоби масової інформації) та внутрішні (наявність доступної мережі закладів дошкільної та

спеціальної освіти, безбар'єрна архітектурна доступність, матеріально-технічне та програмно-методичне забезпечення, психолого-педагогічний та корекційний супровід).

1.2. Інноваційна діяльності логопедів: сутність та особливості

Чітке уявлення про інновації, володіння методикою їхнього застосування дозволяє як окремим логопедам, так і керівникам інклюзивних закладів дошкільної освіти об'єктивно оцінювати й прогнозувати їхнє впровадження. Забуття інновацій, як і квапливість у їхньому впровадженні, не раз приводило до того, що рекомендоване частіше зверху нововведення по закінченні якогось (нетривалого) часу забувалося або скасовувалося наказом чи розпорядженням.

Якщо логопед звикає жити в повній злагоді із запропонованими нормами й правилами, то його інноваційні здібності згаснуть. Логопеди більше уваги приділяють інструкціям, що зводить до стандартизації поведінки й внутрішнього світу. Педагоги діють за готовими зразками корекційної діяльності, що накопичились у їхній свідомості. Це говорить про те, що логопед може легше вписатися в педагогічне співтовариство, але натомість знижується його творчий рівень [64, с. 70].

Однією з основних причин упровадження інновацій є відсутність у інклюзивних закладах дошкільної освіти інноваційного середовища – певної морально-психологічної обстановки, підкріпленої комплексом засобів: організаційного, методичного, психологічного характеру, що забезпечують введення інновацій в освітній процес дошкільного закладу освіти.

Відсутність такого інноваційного середовища проявляється в методичній невідповідності логопедів, у їх слабкій інформованості щодо корекційних нововведень. Наявність сприятливого інноваційного середовища в колективі знижує опір логопедів – нововведенням, допомагає перебороти стереотипи в професійній діяльності.

Створення сприятливого інноваційного клімату – як умови успішного

розвитку і поширення педагогічних інновацій розглядають А. Пригожин, В. Сластьонін, А. Міщенко [74, с. 134].

Науковець А. Попов, умовою формування сприятливого інноваційного клімату, визначає інноваційне співтовариство – відносно стійкий колектив, об'єднаний спільними цінностями активного прагнення до оновлення інклюзивного закладу дошкільної освіти [72, с. 9].

Логопед, діяльність якого має інноваційне спрямування повинен володіти:

- педагогічним гуманізмом (довіра та повага до дітей).
- емпатійним розумінням дитини (прагнення і вміння відчувати іншого як себе, сприймати їх позиції та розуміти внутрішній світ);
- співробітництвом (поступове перетворення дітей на співтворців корекційного процесу);
- діалогізмом (уміння підтримувати діалог та надавати дитині рівні права в ньому);
- особистісною позицією (творче самовираження, за якого логопед постає перед дітьми не як позбавлений індивідуальності, а той, який оволодів компетентностями, які дають можливість справлятися з різними логопедичними ситуаціями) [63, с. 12].

Так, Т. Демиденко вважає за необхідне введення інформаційного компонента у структуру інноваційної діяльності логопеда або будь-якого іншого фахівця. Інформаційна діяльність логопедів охоплює декілька взаємопов'язаних процесів (етапів), а саме:

- пошук та отримання професійно важливої інформації;
- її аналіз та систематизація;
- використання одержаних матеріалів безпосередньо у педагогічній та інноваційній (дослідницькій) діяльності;
- створення нової інформації [61, с. 17].

У ході інноваційної діяльності перед педагогом постають певні труднощі, пов'язані з об'єктивною складністю створення нового продукту. Навіть

досвідчений фахівець з багаторічним стажем практичної діяльності якоюсь мірою відчуває невизначеність, працюючи над новими технологіями, програмами, посібниками. Йому доводиться прокладати нові шляхи, а це, як відомо, набагато важче, ніж виконання звичних дій. У випадку інноваційної діяльності логопедів в умовах інклюзивної освіти збільшується ризик помилки (неправильної дії, невірної інтерпретації ситуації, необґрунтованого прогнозу) [65, с. 21].

Отже, останнім часом набули широкого поширення інноваційні процеси в системі інклюзивної дошкільної освіти. Життя вимагає від сучасного логопеда інноваційної діяльності, нетрадиційних підходів у навчанні й вихованні підростаючого покоління. Інноваційне діяльність – це самовдосконалення та самоосвіта. Щоб бути інноваційним педагогом необхідно насамперед не боятись та позбутися комплексів, що заважають діяти інноваційно.

Для якісної характеристики логопедичних технологій, вважаємо за необхідність розділити їх на основні групи:

- інноваційні психокорекційні технології;
- здоров'язберезувальні технології;
- інформаційно-комунікаційні;
- змішані технології.

У своїй роботі логопеди досить часто використовують різноманітні інноваційні технології. Найпоширенішими в логопедичній практиці є інноваційні психокорекційні технології, а саме арт-терапевтичні технології (рис 1.1).

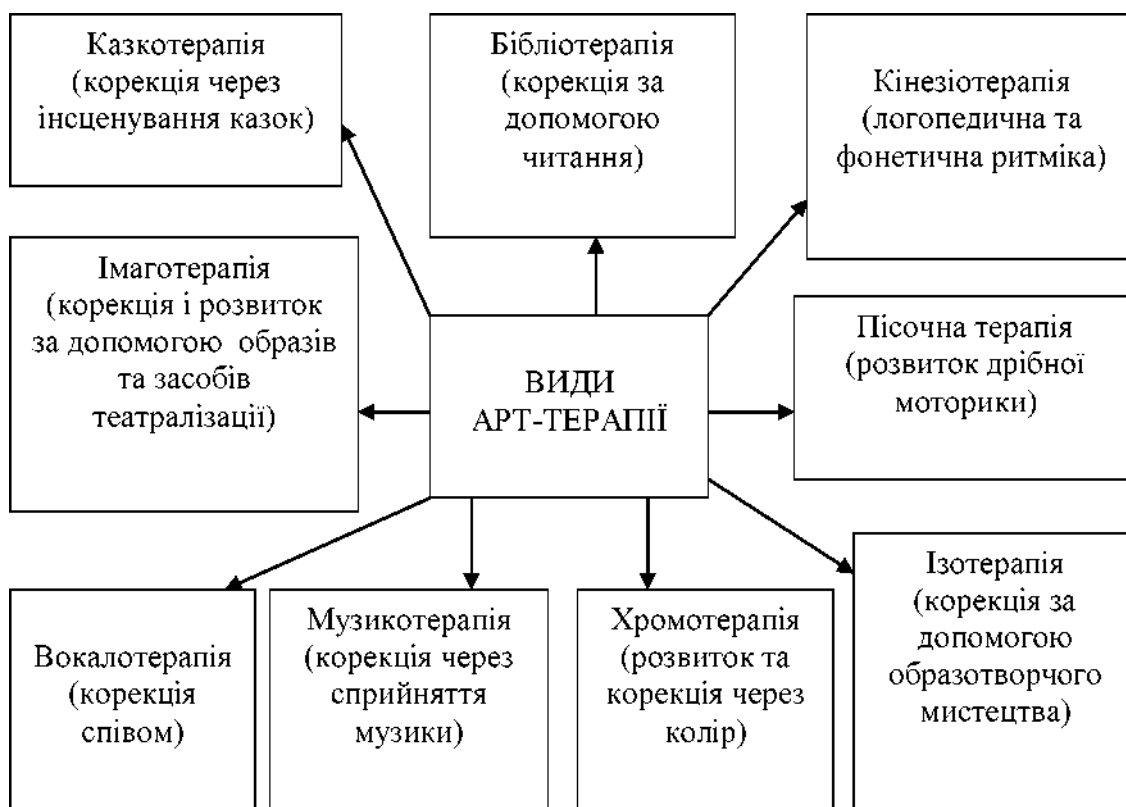

Рис 1.1. Модель видів арт-терапії, які використовуються в корекційній роботі з дітьми.

Аналізуючи поняття «арт-терапія», А. Копитін зазначає, що це «використання засобів мистецтва для передачі почуттів та інших проявів психіки людини з метою зміни структури її світовідчуття» [73, с. 8]. Науковець вважає, що арт-терапія здатна простими засобами актуалізувати внутрішній потенціал кожної дитини, сприяти гармонійному розвитку особистості, формувати її творчу позицію. Останнім часом арт-терапія все ширше застосовується в логопедичній практиці.

Арт-терапія є засобом вільного самовираження. В особливій символічній формі через малюнок, гру, казку, музику – можна допомогти дитині дати вихід своїм сильним емоціям, переживанням, отримати новий досвід вирішення конфліктних ситуацій. Основне завдання арт-терапії в інклюзивному навчанні полягає в розвитку самовираження і самопізнання дитини через творчість і в підвищенні її адаптаційних здібностей.

За допомогою арт-терапії здійснюється педагогічна корекція дітей з обмеженими можливостями здоров'я, яка має свої особливості і визначає

доцільність урахування загальних та індивідуальних напрямів та умов роботи, а саме: вік дитини, ступень зрілості всіх функціональних систем та індивідуальних властивостей особистості.

Отже, *арт-терапія* (терапія засобами мистецтва) – це інноваційна психокорекційна технологія, яка включає в себе такі окремі технології: як ізотерапія, хромотерапія, казкотерапія, пісочна терапія, музична терапія, ігрова терапія, фототерапія. Найчастіше ці технології інтегровані та доповнюють одна одну.

У логопедичній роботі фахівці часто використовують *музикотерапію* – ліки, які слухають. Найважливіша дія музики – це лікування та профілактика нервово-психічних захворювань. Музика відволікає увагу від неприємних образів і сприяє концентрації уваги.

Використання музикотерапії активно покращує пам'ять, мислення, увагу, уяву та нормалізацію просодичної сторони мовлення (тембру, темпу, ритму).

Зображувальна творчість потребує використання багатьох психічних функцій. Відбувається розвиток міжпівкулевої взаємодії. Під час малювання активізується права півкуля головного мозку, що відповідає за наочно- образне мислення та ліва півкуля яка контролює абстрактно-логічне мислення. Процес малювання безпосередньо пов'язаний з важливими функціями (зір, рухова координація, мовлення, мислення), які взаємодіють між собою і сприяють розвитку кожної з них [62, с. 15].

Для *ізотерапії* педагоги закладу використовують усі види художніх матеріалів: фарби, олівці, воскову крейду, пастель; для створення колажів або об'ємних композицій використовують журнали, газети, шпалери, паперові серветки, кольоровий папір, фольгу; природні матеріали – каміння, листя і насіння рослин, шишки, траву, гілки, мох.

Творча робота підвищує мотивацію, гарантує визнання оточення та формує самооцінку і самоосвіту. Дитина стає впевненою у собі коли вона досягає успіху у творчій роботі. Наприклад, логопед пропонує: «Намалюй подарунок, який тобі хотілося б отримати. Хто міг би тобі його подарувати? Як

би ти його хотів використати? А який подарунок тобі хотілося би подарувати? Кому б ти міг це подарувати? Чи сподобалися би твої подарунки? Як ти їх вибирав?» Тобто після того, як дитина намалювала малюнок вона має відповісти на ряд питань, тим самим це сприяє розвитку діалогічного мовлення, збагачується активний словник дитини та автоматизується вимова звуків [30].

Про терапевтичний вплив кольору (*хромотерапія*) на організм людини відомо давно. Ще наші пращури помітили те, що одні кольори викликають позитивні емоції; інші -викликають негативні емоції. Вплив кольору на дитину не може бути однозначним, а завжди є індивідуальним і має вибіркового характер. Це необхідно враховувати у корекційній логопедичній роботі. Існують спеціальні комп'ютерні програми з хромотерапії, які використовують на фронтальних логопедичних заняттях як хвилинки відпочинку [37, с. 143].

Отже, арт-терапія в інклюзивному закладі дошкільної освіти – це шлях до здоров'я дитини. Різноманітні заняття мистецтвом сприяють розвитку творчих здібностей дитини, формують у неї правильний світогляд і позитивне світосприйняття. Активізується фантазія, розвивається терпіння та спокій.

Однією із сучасних інноваційних здоров'язбережувальних технологій є «Су-Джок» - *терапія* (масаж кистів і стоп) – зовнішній вплив на біоенергетичні точки за допомогою «Су-Джок» - масажерів, з метою активізації захисних функцій організму. «Су-Джок» - терапія забезпечує розвиток емоційно-вольової та пізнавальної сфери дитини і позитивно впливає, на весь організм в цілому. «Су-Джок» - терапію ще відносять до методів самопомогі. У перекладі «Су-Джок» - терапія означає: «Су» - кисть, «Джок» - стопа [57, с. 240].

Актуальність використання «Су-Джок» - терапії в логопедичній роботі з дошкільнятами, які мають особливі освітні потреби полягає в тому, що такі діти швидко втрачають інтерес до навчання та дуже швидко втомлюються на занятті. Але коли логопед починає використовувати «Су-Джок» - масажер у дітей спостерігається підвищення інтересу до навчання та покращується емоційний стан. Граючись масажерами дитина покращує дрібну моторику рук,

що сприяє розвитку мовлення. [57, с. 241].

Завдання «Су-Джок» - терапії:

1. Стимулювати мовні зони в корі головного мозку;
2. Розвивати пам'ять, увагу та удосконалювати навички просторової орієнтації;
3. Нормалізувати тонус м'язів;
4. Використовувати елементи «Су-Джок» - терапії на різних етапах діяльності з корекції мовлення у дітей [1, с. 42].

Отже, «Су-Джок» - терапія – це один із видів інноваційних здоров'язбережувальних технологій за допомогою якого відбувається активний вплив на точки, які розташовані та стопах і кистях рук.

Застосування «Су-Джок» - масажерів в логопедичній корекції сприяє покращенню рівня рухової активності м'язів, що дає можливість для оптимальної мовленнєвої роботи та підвищує фізичну і розумову працездатність дітей. Відомий педагог В. Сухомлинський стверджував, що «розум дитини – на кінчиках її пальців» [33, с. 7].

Також до здоров'язбережувальних технологій ми відносимо *кріотерапію* або *контрастну терапію* – одну із сучасних нетрадиційних методик корекційної педагогіки, яка полягає у використанні ігор із льодом. Дозований вплив холоду на нервові закінчення володіє добродійними властивостями. Ефект заснований на зміні діяльності судин, коли початковий спазм дрібних артерій змінюється вираженим розширенням (від холоду м'язи скорочуються, а від тепла – розслаблюються), що значно підсилює приплив крові до місця дії, в результаті чого поліпшується живлення тканин, пульсація. Далі в кору головного мозку подаються спрямовані сигнали, внаслідок чого краще розвивається рухова зона. Це впливає як на загальне оздоровлення організму, так і на розвиток дрібної і артикуляційної моторики і відповідно покращує процес оволодіння графікою письма [25, с. 65].

Кріотерапію проводять під час групових, індивідуальних занять і у вільний час. Ігри з льодом дуже подобаються дітям, але іноді викликають

побоювання у батьків. Тому перед використанням цієї методики проводяться бесіди з батьками дитини, про сутність процедури, правила її проведення та очікуваний ефект.

Отже, застосування прийомів і методів кріотерапії позитивно впливає на розвиток моторних центрів кори головного мозку. У зв'язку з цим, поліпшується артикуляційна моторика та мовленнєві навички дітей.

Також, великої уваги в логопедичній роботі приділяють *інформаційно-комунікаційним технологіям навчання* – це такі педагогічні технології, які використовують спеціальні програмні і технічні засоби (кіно, аудіо та відеоапаратуру, комп'ютери, телекомунікаційні мережі та ін.) для роботи з інформацією.

Застосування інформаційних технологій у діяльності ЗДО, зокрема, інклюзивного ЗДО є істотним чинником позитивних змін, адже дозволяє дітям з особливими потребами брати активну участь в навчально-виховному процесі попри функціональні обмеження. Використовуючи інформаційні технології, діти, з особливими освітніми потребами отримують доступ до різноманітних дидактичних матеріалів, а також мають можливість демонструвати свої навчальні досягнення [79, с. 138].

Використання інформаційних технологій в логопедії має такі переваги:

- підвищення мотивації до логопедичних занять;
- організація об'єктивного контролю розвитку та діяльності дітей;
- розширення сюжетного наповнення традиційної ігрової діяльності;
- можливість швидкого створення власного дидактичного матеріалу;
- візуалізація акустичних компонентів промови;
- розширення спектра невербальних завдань.

Як зауважують логопеди, використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі дітей з порушеннями у розвитку дозволяє значно покращити процес спеціального навчання за рахунок індивідуалізації процесу виконання завдання в умовах групи, досягнення більш високої мотивації при роботі з комп'ютером, ніж в традиційних умовах. Такий підхід надає

можливість подавати відповідну кількість навчального матеріалу кожній дитині в групі, враховуючи індивідуальні труднощі, швидкість виконання завдання, характер та ступінь допомоги, яку потребує дитина [13, с. 71].

Багатофункціональне навчальне використання комп'ютера та його реальний вплив на корекційно-розвивальний процес дітей з особливими освітніми потребами науково обґрунтовано та доведено сучасною практикою в спеціальній педагогіці [49, с. 29].

Специфіка використання комп'ютерних засобів для навчання дітей з обмеженими можливостями визначається загальними закономірностями їх психічного розвитку, а також враховує цілу низку особливостей, пов'язаних зі структурою дефекту та характером його прояву. Саме тут комп'ютер набуває якості «посередника», допоміжного засобу встановлення комунікативного контакту та забезпечення каналу зв'язку дитини з зовнішнім світом. Це, насамперед, стосується дітей з порушеннями мовлення, втратою зору і слуху, ДЦП та іншими фізичними недоліками, які істотно обмежують можливості людини стосовно обміну інформацією. Саме тому значний інтерес представляють такі універсальні системи, що використовуються як допоміжні комунікативні засоби, які допомагають дитині з порушеннями розвитку здійснювати контроль і управління зовнішнім середовищем [17, с. 132].

Використання цих систем дозволяє задовольняти та розвивати творчі здібності, а саме складати музику, малювати, використовуючи при цьому будь-який індивідуальний (орієнтований на конкретний тип порушення) пристрій введення інформації. Сучасні можливості комп'ютера дозволяють перекодування інформації із однієї форми у іншу: для сліпих – перекодування візуальної інформації в мовлення або шрифт Брайля; для дітей з ДЦП та ін. фізичними недоліками; для слабозорих та осіб з порушеннями сприйняття кольору – подавання візуальної інформації в оптимальних розмірах та кольоровому рішенні. З цією метою розроблено та створено пристрої введення інформації у вигляді спеціальних масок для клавіатур, сенсорних екранів, детекторів руху очей, клавіші Брайля, ножні педалі та перемикачі [25].

До сучасних комп'ютерних логопедичних технологій відносять пристрої для контролю власної вимови і розвитку фонематичного слуху: «Елефон», «Ехо-мікрофон». Пристрої «Елефон» мають однаковий принцип дії і характеризується тим, що дитина говорячи в трубку, як у телефон сама чує власне мовлення без зовнішніх подразників «внутрішнім слухом» і здатна себе виправляти. Це полегшує проведення корекційної роботи логопеда.

В свою чергу «Ехо-мікрофон» виконує функцію перетворення голосу дитини в ехо. Говорячи в даний пристрій вимагає від чималих зусиль, що сприяє вироблення стійкого повітряного струменя.

На даний час є розроблено велику кількість комп'ютерних логопедичних ігор та вправ, які сприяють розвитку зв'язного мовлення, покращують фонематичне сприйняття та збагачують активний словник дитини. Найчастіше комп'ютерні вправи та ігри, як допоміжний інноваційний елемент, включають в структуру традиційного індивідуального логопедичного заняття. Це допомагає встановити тісний емоційний контакт між логопедом і дитиною.

Отже, комп'ютеризація спеціальної освіти передбачає корекцію конкретних психічних чи фізичних порушень та загальний розвиток дитини. Сучасний рівень розвитку інформаційних технологій дозволяє створити такі пристрої та комп'ютерні програми, які зможуть компенсувати практично будь-яке обмеження щодо взаємодії дітей з порушеннями розвитку з комп'ютерною системою, за винятком, деяких обмежень розумових здібностей. Допоміжні комп'ютерні пристрої і програмне забезпечення є технічним засобом реабілітації, яке забезпечує дітям з особливими освітніми потребами доступність середовища та інформації [17, с. 145]. Використання комп'ютерних технологій сприяє підвищенню інтересу дитини до виконання певних логопедичних завдань. Чим різноманітніші будуть прийоми логопедичного впливу на дітей, тим більш успішним буде процес корекції.

Технологія логопедичного і пальчикового масажу належить до змішаних технологій (традиційні логопедичні технологи з використанням нововведень). Дослідниця О. Краузе визначає, що *логопедичний масаж* – це одна з найбільш

застосовуваних логопедичних технологій спрямована на корекцію різних мовленнєвих порушень. Метою логопедичного масажу є не тільки зміцнення або розслаблення артикуляційних м'язів, але і стимуляція м'язових відчуттів, що сприяє чіткості кінестетичного сприйняття. Кінестетичне сприйняття супроводжує роботу всіх м'язів. Так, у порожнині рота виникають зовсім різні м'язові відчуття залежно від ступеня м'язової напруги губ під час мовлення. Масаж м'язів периферичного мовленнєвого апарату покращує м'язовий тонус і допомагає «натренувати» м'язи для виконання різних рухів, які необхідні для артикуляції звуків [22, с. 58].

Такі види логопедичного масажу виділяє Ю. Рібцун:

- а) зондовий (використання зондів);
- б) логостимулонний (виконується логостимулонами);
- в) зондозамінний (виконується зондозамінниками);
- г) мануальний (виконується руками);
- д) вібральний (виконується вібромасажерами);
- е) щітковий;
- є) контраст-термічний (використовується для кріо- та термомасажу) [22, с. 368; 203].

Отже, застосування логопедичного та пальчикового масажу є необхідним складником комплексної та одночасно диференційованої корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, оскільки застосування логопедичного масажу нормалізує м'язовий тонус, призводить до збудження чи розслаблення м'язів мовно-рухового апарату тим самими покращуючи звуковимовну складову мовлення. Використання спеціального масажного інструментарію в роботі логопеда викликає інтерес у дітей до логопедичних занять та стимулює їх мовленнєву та пізнавальну активність.

В логопедичній роботі важливим аспектом досягнення мети є емоційний стан дитини-логопата. *Сміхотерапія* – лікування позитивними емоціями. Сміх стимулює вироблення в організмі ендорфінів «гормонів щастя» та насичує

організм дитини енергією і бадьорістю. Сміх покращує фізичну активність, роботу центральної нервової системи; розвиває творче мислення, активність; додає сили волі та впевненості у собі. За допомогою сміхотерапії можна покращити емоційно-темброве забарвлення мовлення, розвиток голосу, змістовий та логічний наголос тощо.

Слід наголосити, що у роботі з дітьми які мають різні мовленнєві патології, сміхотерапія повинна обмежуватися дозованими вправами.

Сміхотерапію фахівці вдало поєднують із *казкотерапією* – інтеграційною діяльністю, у якій створюються ситуації, близькі до реального життя та регулювання дитиною власних емоційних станів, самостійності та творчості.

Крім того, треба зазначити, що казкотерапію застосовують на всіх етапах корекційно-логопедичної роботи:

- для заохочення дитини до корекційно-логопедичної роботи;
- для покращення артикуляційної моторики, збільшення номінативного словнику та розвитку дрібної моторики, дихання, голосу);
- для розвитку лексико-граматичної сторони мовлення [84, с. 24].

Дуже доречним є застосування в корекційній роботі технології *мнемотехніки, та ейдетики* [25, с. 92]. Використання мнемотехніки уявляє полегшення запам'ятовування і збільшення обсягу пам'яті завдяки створення асоціацій. На мовленнєвих заняттях дитині пропонується спеціально підібрані картинки з мнемосхемами (на кожне слово чи словосполучення підбирається символічна картинка за допомогою яких дитина легко вивчає поданий віршик чи пісеньку, дитині весело адже гарні яскраві малюнки дають гарний зацікавлюючий результат. Також за цими схемами дитина може самостійно придумувати різні розповіді та оповідання). Така форма роботи стимулює кращому засвоєнню матеріалу та розвитку зв'язного мовлення дітей.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зауважити, що на сучасному етапі розвитку суспільства відбувається упровадження інновацій в логопедичну роботу закладів дошкільної освіти. Оновлюється зміст дошкільної інклюзивної освіти, розробляються нові спеціальні програми. Водночас аналіз наявного

досвіду інноваційної діяльності логопедів дозволяє стверджувати, що вона має фрагментарний характер. Зокрема, не розроблено систему оволодіння методологією та технологією управлінської діяльності з метою ефективного впровадження інновацій на робочому місці. Розв'язання означеної проблеми, на нашу думку, вимагає цілеспрямованої підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності у вигляді науково-методичної системи, спрямованої на врахування концептуальних та організаційно – методичних аспектів підготовки фахівців до нововведень.

Оволодіваючи інноваційними технологіями, логопеди усвідомлюють перспективні тенденції, орієнтуються в нових концепціях, теоріях, ідеях, опановують методи педагогічного дослідження. Такі інновації забезпечують добір ефективних методів, прийомів і форм організації педагогічного процесу в інклюзивних закладів дошкільної освіти України.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Аналіз стану підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності

Перед системою вищої педагогічної освіти стоїть завдання підготовки фахівців, здатних швидко пристосовуватись до інноваційних вимог освітнього процесу, орієнтованих на компетентне розв'язання професійних завдань, здатних до саморегуляції і саморозвитку, з позитивною мотивацією до майбутньої професійної діяльності. Сучасний стан спеціальної освіти відзначається певними змінами і реформами. Зокрема, покращується зміст освіти, починають впроваджуватися нові інноваційні форми розвитку дітей із особливими потребами, розробляються нові психолого-педагогічні засоби корекції й компенсації недоліків фонетико-фонематичних та граматичних процесів, властиві дітям з особливими освітніми потребами. Особливо важливим постає питання щодо визначення цих осіб як рівноправних, які навчаються серед своїх однолітків [2, с. 68].

На сучасному етапі освітній процес у закладах вищої педагогічної освіти вимагає постійного вдосконалення, адже відбувається зміна поглядів та соціальних цінностей. Тому сучасна ситуація підготовки логопедів вимагає ретельного аналізу стану підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти.

Аналіз стану підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти здійснюватимемо відповідно до чотирьох компонентної структури змісту освіти (І. Лернер), згідно з якими зміст професійної освіти зумовлений вимогами суспільства до підготовки майбутніх корекційних фахівців спеціальної та інклюзивної освіти, на досягнення яких мають спрямовуватися зусилля педагогів і суб'єктів навчання в закладах освіти

відповідного рівня. Він містить такі взаємопов'язані компоненти: 1) систему знань, засвоєння яких формує адекватну діалектичну картину світу та озброює правильним методологічним підходом до пізнавальної і практичної діяльності; 2) систему інтелектуальних і практичних умінь та навичок, покладених в основу конкретної практичної діяльності; 3) риси творчої діяльності, що забезпечують готовність до розв'язання нових проблем, творчого перетворення дійсності; 4) систему світоглядних і поведінкових якостей особистості, які є основою гуманістичних переконань та ідеалів [12, с. 36 – 70].

Згідно з рекомендаціями Болонського процесу [45] і розробкою Державного галузевого стандарту «Спеціальна освіта», професійна підготовка логопедів базується на:

1) системному підході, підготовка майбутніх логопедів розглядається, як соціальна, складна, динамічна та самоорганізована система (В. Афанасьєв, В. Загвязинський, І. Зязюн);

2) компетентнісному підході, що характеризується вивченням предметних компетенцій фахівців відповідно до державних освітніх стандартів та нової концепції освіти (Н. Бібік, Л. Ващенко, Ю. Бойчук, А. Вербицький [39], В. Желясков, Л. Хоружа та ін.);

3) особистісно-орієнтованому підході, який ґрунтується на суб'єктному підході до діяльності особистості (І. Бех, Л. Виготський);

4) діяльнісному підході, який теоретично обґрунтували (Л. Виготський, О. Леонтьєв, В. Чайка), згідно з яким особистість виконує певний вид діяльності під час якої відбувається її професійний розвиток [44].

У зв'язку з імплементацією Закону України «Про вищу освіту» [75] перед професорсько-викладацькими складами університетів, які готують фахівців за спеціальностями: 012 Дошкільна освіта та 016 Спеціальна освіта, постає низка нових викликів, які потребують негайної реалізації. Тому нині особливої уваги заслуговує проблема підготовки фахівців спеціальної освіти до роботи в умовах інклюзивної освіти, оскільки спектр функцій логопеда значно розширюється. Тобто, крім основних (дидактичної, корекційної, діагностичної, виховної та

розвивальної), додаються просвітницька (інформування громадськості та батьків про позитиви інклюзії), рефлексивна (розроблення критеріїв і показників для оцінювання освітніх досягнень дітей, аналізу ефективності корекційно-педагогічного процесу й пошуку способів його коригування), та інноваційна (пошук нових інноваційних технологій для роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби) функції. Для виконання цих функцій логопед має володіти глибокими знаннями з фахових дисциплін, методиками корекційної роботи, знаннями про сучасні тенденції світової корекційної педагогіки і спеціальної психології, високим рівнем майстерності в галузі корекційно-педагогічної роботи як зі здоровими дітьми, так і з особливостями в розвитку. Зокрема, наразі актуальним є розроблення і впровадження нових освітніх програм з цього напрямку підготовки, в основу яких має бути покладено інноваційна діяльність як сучасна парадигма розвитку освіти [67, с. 69].

Проаналізовано сучасний стан підготовки студентів факультетів спеціальної освіти.

Встановлено, що процес підготовки фахівців забезпечено освітньо – професійними програмами, навчальними планами першого рівня вищої освіти (бакалавр) зі спеціальності 012 Дошкільна освіта галузі знань «01 Освіта». Після засвоєння освітньої програми Дошкільна освіта. Спеціальна освіта (логопедія) присвоюється кваліфікація вихователя дітей раннього та дошкільного віку, дефектолога, вихователя-логопеда в дошкільних, інклюзивних та спеціальних закладах освіти. Після навчання на другому рівні вищої освіти (магістр) присвоюється кваліфікація: організатора дошкільної освіти, логопеда, організатора спеціальної та інклюзивної освіти.

Підготовка майбутніх логопедів також здійснюється на першому рівні вищої освіти (бакалавр) за спеціальністю 016 Спеціальна освіта (логопедія) галузі знань «01 Освіта. Спеціальна освіта» та присвоюється кваліфікація дефектолога, вихователя-логопеда, асистента вчителя у закладах дошкільної, загальної середньої освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням. Після навчання на другому рівні вищої освіти (магістр) присвоюється кваліфікація

магістра спеціальної освіти, логопеда, вчителя-реабілітолога, організатора спеціальної та інклюзивної освіти.

З'ясовано, що професійна підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти залежить від оволодіння ними системою уявлень про професійну діяльність та від сукупності знань про індивідуальні та особистісні властивості дітей- логопатів, усвідомлення шляхів вирішення проблем, які виникають у професійній діяльності. Такими якостями та знаннями студенти оволодівають завдяки навчальним дисциплінам циклу фундаментальної, професійної та практичної підготовки [16, с. 69].

Проаналізовано освітньо-професійну програму та встановлено, що під час набуття професійної кваліфікації фахівця спеціальної та інклюзивної освіти студенти мають оволодіти: інтегральною компетентністю, загальними компетентностями (здатність до навчання упродовж життя; здатність критично мислити, ставити цілі та досягати їх; здатність виконувати роль фасилітатора; здатність до спілкування в багатокультурному середовищі) та фаховими компетентностями [61].

Відповідно до наукового пошуку, вважаємо за необхідне виокремити дисципліни, які забезпечують підготовку майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти. Аналіз змістового наповнення дисциплін раніше означених циклів підготовки, дозволив узагальнити, що окремі дисципліни («Психологія загальна», «Педагогічна творчість», «Психологія творчості», «Інформаційно- комунікаційні технології в галузі «Освіта», «Корекційна психопедагогіка», «Спецметодика образотворчого мистецтва», «Арт-терапія в освіті та соціальній сфері», «Сімейне виховання дітей із психофізичними порушеннями») лише фрагментарно порушують проблему підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти [67, с. 69].

Розглянемо детальніше зміст окремих навчальних програм, щодо наявності у них складників підготовки логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти [67, с. 69].

Так, вивчаючи дисципліну «Логопедія з практикумом» студенти мають оволодіти знаннями про логопедію як науку, види розладів мовлення, принципи аналізу вад мовлення, методи та прийомами їх корекції. Студенти повинні знати: принципи аналізу мовленнєвих порушень, закономірності формування мовлення, симптоматику мовленнєвих розладів, класифікації мовленнєвих порушень, актуальні завдання логопедії, причини та механізми мовленнєвих розладів у дітей, методи та прийоми діагностики, корекції та профілактики вад мовлення у дітей [102; 267, с. 69].

Після вивчення навчального матеріалу студенти повинні вміти: проводити діагностичне обстеження дітей з метою виявлення недоліків мовлення; теоретично обґрунтовувати і знаходити оптимальні шляхи логопедичного впливу в кожному окремому випадку; використовувати спеціальні методи та прийоми диференційної діагностики в логопедії; організовувати ефективну корекційно -розвивальну роботу з дітьми різного віку та проводити консультативну роботу з батьками дітей-логопатів; застосовувати ефективні засоби попередження мовленнєвих порушень у дітей. Проте вивчення цієї дисципліни дає лише часткові знання з логопедії і значна частина уваги приділяється теорії чим практиці, що є важливим в роботі логопеда в інклюзивному закладі дошкільної освіти [12].

Зокрема у окремих розділах курсів: «Актуальні проблеми корекційної педагогіки», «Корекційна дошкільна педагогіка», «Теорія і методика виховання дітей з вадами мовлення» передбачено підготовку майбутніх логопедів до роботи в інклюзивному середовищі, але, на жаль, доводиться констатувати, що цими курсами не передбачено навчальних матеріалів, які б охоплювали особливості інноваційної діяльності логопедів в умовах інклюзивної освіти [67, с. 69].

Однак, якщо розглянути навчальну дисципліну «Фізична реабілітація осіб з вадами мовлення», то можна визначити, що під час її викладання студенти ознайомлюються з теоретичними та практичними основами проведення масажу та інших реабілітаційних методів, які застосовуються у комплексній

корекційно-педагогічній роботі педагога-дефектолога при різних формах патології мовлення [67, с. 69].

Лише питання другого модуля спрямовані на розкриття практичних знань з методики проведення реабілітаційних та загальнооздоровчих заходів, оволодіння уміннями і навичками проведення масажу, фізично – реабілітаційних вправ у процесі корекційної роботи з особами з різними мовленнєвими порушеннями. Вивчення даної дисципліни дає гарну практичну підготовку майбутніх логопедів, але використанню інноваційних методів корекції уваги не приділяється [67, с. 70].

Проаналізовано зміст курсу «Ігри в логопедичній роботі» та з'ясовано, що її вивчення передбачає оволодіння студентами методикою проведення ігор в логопедичній роботі з дітьми, які мають різні мовленнєві вади; виховання та перевиховання осіб з порушеннями мовлення, попередження мовленнєвих розладів під час гри. Також, можемо виокремити те, що програмою курсу передбачено вивчення теми «Нетрадиційні ігрові методи в логопедичній роботі».

Упровадження інклюзивної освіти в нашій країні зумовило потребу в підготовці майбутніх логопедів до роботи в інклюзивному навчальному середовищі та необхідність ввести у 2011 році до нормативної частини навчального плану підготовки бакалаврів дисципліну «Основи інклюзивної освіти» [11]. Аналізуючи робочі програми факультетів спеціальної освіти, ми виокремили, що на вивчення цього курсу відведено 90 годин, із яких 30 год. – аудиторні заняття (лекційних – 16 год., практичних – 14 год.), а решта – 60 год. Самостійна робота. Змістом програм охоплено два модуля: «Сучасна практика організації інклюзивної освіти дітей дошкільного і шкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку» та «Методичне забезпечення інклюзивної освіти» [67, с. 70].

Як бачимо, зміст дисципліни «Основа» інк'юзивної освіти» має переважно теоретичну спрямованість. Проте, для того, щоб ефективно здійснювати підготовку логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного

навчання, одних знань, отриманих після її вивчення явно недостатньо [67, с. 70].

Курсом «Основи дефектології та логопедії» [12] передбачено вивчення найпоширеніших дитячих аномалій (порушення слухового і зорового аналізаторів, інтелектуального й мовного розвитку) та комплексних порушень розвитку (сліпоглухі діти й діти з поєднанням сенсорного й інтелектуального дефектів). Студенти на практиці діагностують дітей, які мають мовленнєві порушення, виявляють проблеми виникнення цих порушень та окреслюють шляхи їх корекції. Одночасно, студенти вивчають найголовніші поняття такі, як «спеціальна освіта», «особи з порушеннями та відхиленнями психофізичного розвитку», «дефект», «структура дефекту», «патологія» тощо. Викладається на третьому і четвертому роках навчання (чотири семестри, 210 год.) та безпосередньо належить до циклу фундаментальної підготовки. Однак питанню інноваційної діяльності в діагностиці чи корекції мовленнєвих порушень уваги зовсім не приділяється [67, с. 70 – 71].

Також нами було проаналізовано форми і методи, які використовуються у підготовці майбутніх логопедів.

До основних форм організації навчального процесу в закладах вищої освіти належать лекційні, семінарські, лабораторні і практичні заняття, самостійна робота студентів. Також впроваджуються і нетрадиційні форми: лекція – прес-конференція, семінар - «мозковий штурм», семінар - «круглий стіл», семінар - «ділова гра» тощо [68, с. 352 – 358].

До найпоширеніших методів навчання майбутніх логопедів С. Шаховська відносить такі групи: проблемно-пошукові (проблемна лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія, пошукова лабораторна робота), інформаційно-розвивальні (лекція, розповідь, пояснення, бесіда, демонстрація навчального кінофільму, самостійна робота з книгою та інше), методи практичного навчання (аналіз педагогічних ситуацій, розв’язання педагогічних задач, ділова гра та інше) [80, с. 5].

Дослідниця зазначає, що особливого значення в підготовці логопедів набуває останнім часом самостійна та науково-дослідна робота. Індивідуальна

навчально-дослідницька робота з курсу «Основи дефектології та логопедії» полягає у дослідженні мовленнєвих патологій у дітей. Результатом такої діяльності є індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ), яке віддзеркалює певний рівень науково-дослідної роботи та готовності студентів до логопедичної діяльності.

Оскільки підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти потребує забезпечення процесу переходу від теорії до практики, тому паралельно із теоретичним навчанням навчальними планами передбачено навчальну та виробничу педагогічну практику.

У дослідженнях О. Іонової наголошується, що ефективність підготовки майбутніх логопедів, зокрема, залежить від набуття ними досвіду проведення логопедичної роботи у закладах дошкільної освіти, дитячих поліклініках та логопунктах [7, с. 38].

Як зазначає А. Москалева, всі види практик спрямовані на формування у студентів системи певних знань і вмінь, професійну орієнтацію, набуття компетентностей та усвідомлення ними важливості інноваційної логопедичної діяльності [50, с. 99].

Інноваційна компетентність майбутніх фахівців забезпечується в процесі навчання, в позааудиторній роботі і особливо на педагогічній практиці в закладах дошкільної, середньої та спеціальної освіти.

Основними видами педагогічної практики є навчальна педагогічна та виробнича педагогічна практика.

Метою навчальної педагогічної практики є формування фахових компетентностей, якими повинен оволодіти студент, зокрема:

- здатність до професійного стилю поведінки, світогляду, професійної етики, аналізу та вивченню особливостей роботи дефектолога (логопеда) в закладах спеціальної та інклюзивної освіти;
- вміннями використовувати набуті знання в психолого-педагогічній, корекційно-розвитковій, навчально-реабілітаційній роботі з дітьми, які мають

особливі освітні потреби в закладах дошкільної, середньої та спеціальної освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням;

- набуття досвіду застосування теоретичних знань у практичній діяльності;

- формування професійної позиції дефектолога (логопеда).

Діяльність студентів під час практики у закладах дошкільної та спеціальної освіти максимально наближена до реальної професійної діяльності, тому під час її проходження практиканти проводять експериментальні дослідження однієї з актуальних проблем спеціальної освіти, що дає матеріал для написання курсової роботи.

Таким чином, аналіз навчальних планів і програм дисциплін підготовки студентів факультетів дошкільного та спеціального навчання у ЗВО України, які були експериментальною базою дослідження, дає підстави констатувати, що у змісті дисциплін циклу фундаментальної підготовки бакалаврів бракує тем чи питань, які хоча б частково були спрямовані на підготовку логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти [67, с. 71].

Щоб виявити стан підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності з'ясовано повноту навчально-методичного забезпечення. Адже навчально-методична робота є одним із основних складників діяльності будь-якого закладу вищої освіти, від якої залежить ефективність освітнього процесу.

Одним із складників якісної підготовки майбутніх фахівців є навчально-інформаційне забезпечення, яке можна розділити на такі типи: програмно-методичне (навчальні плани та програми); навчально -методичне, навчальні видання (підручники, посібники, конспекти лекцій), а також допоміжні засоби (книги, практикуми тощо) [52].

У межах нашого дослідження ми з'ясували повноту навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх логопедів та виявили причини, що призводять до низького рівня готовності студентів до інноваційної діяльності, охарактеризувавши друковану продукцію – підручники,

навчально-методичні посібники (основні книги для навчальної діяльності студентів).

Науковці Н. Халікян, М. Яценюк [45, с. 7] стверджують, що кожен заклад вищої освіти сам визначає види навчально-методичної літератури, яку видає, і встановлює вимоги до неї.

Підручники і навчально-методичні посібники мають такі специфічні та загальні ознаки, які забезпечують процес підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах дошкільної інклюзивної освіти.

З урахування вищезазначеного, проаналізовано стан навчально-методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти у педагогічних університетах, що були експериментальною базою нашого дослідження.

Так, професорсько-викладацьким складом кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка було підготовлено та опубліковано значну кількість навчально-методичних посібників. Але зміст цих видань мають дещо звужену спрямованість. Зокрема, вони розкривають лише один із аспектів інклюзивної практики – підготовку фахівців до роботи з дітьми, які мають порушення зору в умовах інклюзивної освіти. Лише деякі навчально – методичні посібники спрямовані на підготовку логопедів, але знову ж складника підготовки до інноваційної діяльності не прослідковується.

Викладачі кафедри корекційної освіти та здоров'я людини Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка забезпечують підготовку майбутніх фахівців спеціальності «Корекційна освіта. Корекційна психопедагогіка (олігофренопедагогіка) і логопедія» галузі знань 01 «Педагогічна освіта». Робота кафедри спрямована на підготовку педагога-дефектолога для роботи у сучасних умовах згідно світових тенденцій та національного досвіду України, формування компетентнісного спеціаліста, який розуміє і приймає проблеми дітей із порушеннями психофізичного розвитку та сприяє їх вирішенню. Для

якісної підготовки майбутніх логопедів викладачами кафедри було підготовлено наукові праці [12].

Як бачимо, на сучасному етапі кафедра перебуває в процесі здійснення навчально-методичного забезпечення навчально -виховного процесу зі спеціальності «Корекційна освіта. Корекційна психопедагогіка (олігофренопедагогіка) і логопедія», тому в тематиці навчально-методичного доробку членів цієї кафедри питання підготовки логопедів до інноваційної діяльності в інклюзивній освіті не порушуються.

У Кам'янець-Подільського національному університеті імені Івана Огієнка, кафедра логопедії та спеціальних методик, факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології відповідає за фахову підготовку логопедів. Викладачі кафедри займаються дослідженням таких актуальних проблем, як «Теоретичні та методичні основи корекційного виховання дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю» (доц. О. Гаврилов), «Дидактико-психологічні аспекти формування смислового компоненту читацької діяльності у молодших школярів з порушенням психофізичного розвитку» (доц. О. Мілевська), «Формування соціально-побутових навичок у дітей з помірною та важкою розумовою відсталістю» (доц. Ю. Галицька), «Формування семантичних полів слів у дітей середнього шкільного віку з ТПН» (доц. О. Ткач). З цієї тематики можна визначити чітку соціально – педагогічну спрямованість наукових досліджень. Однак цілісних досліджень із проблеми підготовки логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти не виявлено [2, с. 142].

Отже, проаналізувавши навчально-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти у ЗВО, що є експериментальною базою нашого дослідження, доводиться констатувати, що наукові доробки викладачів висвітлюють лише окремі питання інноваційної діяльності майбутніх логопедів. Навчально-методичні посібники друкуються у межах обраних дисциплін, які забезпечують викладачі.

2.2 Структура готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти

Успішність інноваційної діяльності передбачає, що логопед усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Однак включення логопеда в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної готовності до інноваційної діяльності. До того ж педагогічні інновації, як і будь-які інші нововведення, породжують проблеми, пов'язані з необхідністю поєднання інноваційних програм з державними корекційними програмами [83, с. 12].

У педагогічній літературі широкого вжитку набуло поняття «професійна готовність», яке часто порівнюють з поняттям «професійна підготовка» [15, с. 242].

Результатом професійної підготовки є готовність. Наприкінці XIX століття об'єктом дослідження науковців стала готовність людини до діяльності. Аналізуючи цю проблему, С. Геллерштейн висунув ідею створення науки про вивчення професій – професіографію. У своїх працях він розглядав проблему виникнення умінь у процесі діяльності. Дослідник наголошує, що готовність людини лежить в основі будь-якої діяльності [51, с.34].

Термін «готовність» у психолого-педагогічних науках досліджувався в різних контекстах багатьма науковцями. Так, готовність до професійно-педагогічної діяльності та різні її особливості досліджували О. Веремєєнко, Н. Клокар, І. Зязюн, О. Пехота, Р. Сімко та ін.

У цілому ж, категорія «готовність» з її структурним змістовим складником цікавила науковців багатьма аспектами професійної діяльності педагога. Науковим пошукам у цій царині приділяли значну увагу Г. Борин, С. Бризгалова, О. Гончарова, З. Залібовська-Ільніцька, П. Середенко, Н. Ставрїнова та ін. А в галузі готовності логопедів було присвячено роботи

Б. Зодбаєвої, А. Колупасєвої, С. Шаховської та ін.

Зарубіжні вчені вивчали процес формування готовності педагога до професійної діяльності з різних позицій. Тут, у першу чергу, доречно назвати таких науковців, як: Д. Фрімен, Д. Харрісон та Т. Сасс, П. Сеппаала і Х. Аламаакі.

Аналіз педагогічної літератури дає можливість стверджувати, що науковці вивчали готовність до діяльності, як особистісне новоутворення, яке має цілісну структуру, адже є «сукупністю професійно-педагогічних знань, умінь, навичок та особистісних якостей, що забезпечують результативність роботи педагога» [57, с. 8].

Найчастіше термін «готовність» характеризують як здатність до виконання певної діяльності. У контексті підготовки майбутніх педагогів С. Гончаренко [53, с. 202] дає таке формулювання поняття професійна готовність студента – це інтегративна особистісна якість і істотна передумова [68, с. 352-358] ефективної діяльності після закінчення ЗВО. Науковець зазначає, що професійна готовність, як професійно важлива якість особистості є складним психологічним утворенням і включає в себе орієнтаційний, мотиваційний, особистісний, операційний, вольовий та оцінювальний компоненти.

Категорію «готовності» педагога до інноваційної діяльності В. Уруський розглядав як складне інтегративне новоутворення особистості, мета якого забезпечує взаємодію мотиваційно-орієнтаційного, змістовно-орієнтаційного та оцінно-рефлексивного компонентів. Більше того, В. Уруський вводить таке поняття, як операційна готовність педагога до інноваційної діяльності. На його думку, ця готовність проявляється через уміння визначати найефективніші методи та методики впровадження інновацій і майстерне володіння цими технологіями [40, с. 43].

З точки зору О. Масалової, інноваційна діяльність є видом творчої діяльності, що визначає готовність до самостійної творчої діяльності, яка розкривається педагогом за допомогою спеціально організованої психолого –

педагогічної підготовки своїх професійних можливостей і бажань їх упроваджувати у фаховій діяльності [44].

Ми звертаємо особливу увагу на поняття «готовність логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти», адже цей термін споріднений з ідейними основами цього дослідження. Зокрема, у дослідженні Ю. Шуміловської готовність майбутнього педагога до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти визначається як сукупність знань та уявлень про особливості дітей з обмеженими можливостями здоров'я, володіння способами й прийомами роботи з такими дітьми, а також сформованість певних особистісних якостей, що забезпечують стійку мотивацію до цієї діяльності [27, с. 9]. Безперечним позитивом цього визначення є акцентовані автором когнітивні, оперативні та мотиваційні складники готовності. Однак чіткості уявлення про сутність цього явища немає, оскільки бракує системного розкриття взаємозв'язків між його великими й більш детальними елементами.

У дослідженні В. Хитрюк до наукового обігу запропоновано термін «інклюзивна готовність», що за своїм змістом ідентичний категорії готовності до роботи в умовах інклюзивної освіти. Його сутність визначено як складну інтегральну суб'єктну якість особистості, що спирається на комплекс академічних, професійних і соціально-особистісних компетенцій та визначає можливість ефективної професійно-педагогічної діяльності. Під академічними компетенціями дослідниця розуміє володіння методологією і термінологією окремої галузі знань, розуміння системних взаємозв'язків, що функціонують, а також можливість використовувати їх у рішенні практичних завдань; під професійними – готовність і здатність діяти згідно з вимогами реальної педагогічної ситуації; під соціально-особистісними – сукупність компетенцій, що стосуються самої людини як особистості, взаємодії індивіда з іншими людьми, групою й суспільством [47, с. 72]. У цьому визначенні немає жодного натяку щодо специфіки готовності педагога у зв'язку з інклюзією. Незрозуміло, чому автор оперує компетенціями, а не компетентностями.

Загалом, за результатами аналізу психолого-педагогічної літератури

можна дійти висновку, що проблему готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти доцільно досліджувати комплексно, тобто у педагогічному, психологічному й акмеологічному напрямках, охоплюючи її особистісний, підготовчо – діяльнісний, функціональний, та самоорганізаційний різновиди. Перший із них стосується морально-психологічних якостей особистості педагога, що зумовлює позитивне ставлення до інклюзивної практики; другий – висококваліфікована теоретична та практична підготовка у ЗВО; третій – здатності якісного виконання функцій професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти (професійної компетентності), формування педагогічної майстерності; четвертий – формування та проявлення самоорганізованої особистості на засадах самоконтролю, самооцінки й самокорекції.

У контексті нашого дослідження важливо те, що підготовка майбутніх логопедів є динамічним процесом, кінцевим результатом якої має бути готовність фахівців до професійної інноваційної діяльності. Тому є підстави для авторського визначення узагальненої сутності поняття *«готовність майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти»* як складного багатоаспектного, багаторівневого особистісного утворення, яке гарантовано забезпечує оптимальний процес генерації та сприймання інноваційних методів і технологій на освітянській ниві, що проявляється у здатності на морально-вольовому рівні створити умови для ефективного розроблення педагогічних інновацій і їх результативного впровадження в навчально-виховний процес [55, с. 78].

На підставі вищесказаного ми визначаємо *«готовність майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти»* як результат та мету професійної підготовки у ЗВО, що містить сукупність знань про особливості розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями, володіння інноваційними технологіями, способами і прийомами роботи з цими дітьми в умовах інклюзивної освіти, а також сформованість моральних, мотиваційних та вольових якостей.

Важливим для нашого дослідження є аналіз структури готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти. У вітчизняній науці широке визнання отримав підхід до виявлення компонентів готовності [28, с. 352-358], відображений в роботі Ю. Будас, в якій було вичерпно проаналізовано сучасні підходи до виділення структурних елементів такої готовності: мотиваційного, особистісно-креативного, технологічного та рефлексивного компонентів [31, с. 44].

Досліджуючи підготовку педагогів до інноваційної діяльності, М. Лах запропонувала такі компоненти готовності: мотиваційний, комунікативно – інформаційний та креативно-пошуковий. Мотиваційний (потреба, прагнення здійснювати педагогічну діяльність, професійні інтереси, настанови, потреба самовдосконалення). Комунікативно-інформаційний (міжособистісне спілкування, що зумовлює для педагога високий професійно-педагогічний рівень викладання дисциплін і створює творчий самовияв індивідуальності майбутнього педагога). Креативно-пошуковий (професійне самоусвідомлення, володіння правильною концепцією самопізнання і самооцінювання), що забезпечують оптимальну діяльність майбутніх педагогів в освітньому процесі закладів дошкільної освіти [31, с. 61].

Важливу думку з питання визначення структурних компонентів готовності педагогів до професійного саморозвитку наводить В. Шахов. Ним виділено чотири компоненти такої готовності: мотиваційно-цільовий, змістовий, операційний та інтеграційний [29, с. 78].

Враховуючи всі проаналізовані науково-педагогічні джерела, взявши до уваги поняття і структуру інноваційної діяльності, зупинимось на таких компонентах готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах дошкільної інклюзивної освіти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, креативний, результативно-оцінювальний (рис. 2.1).

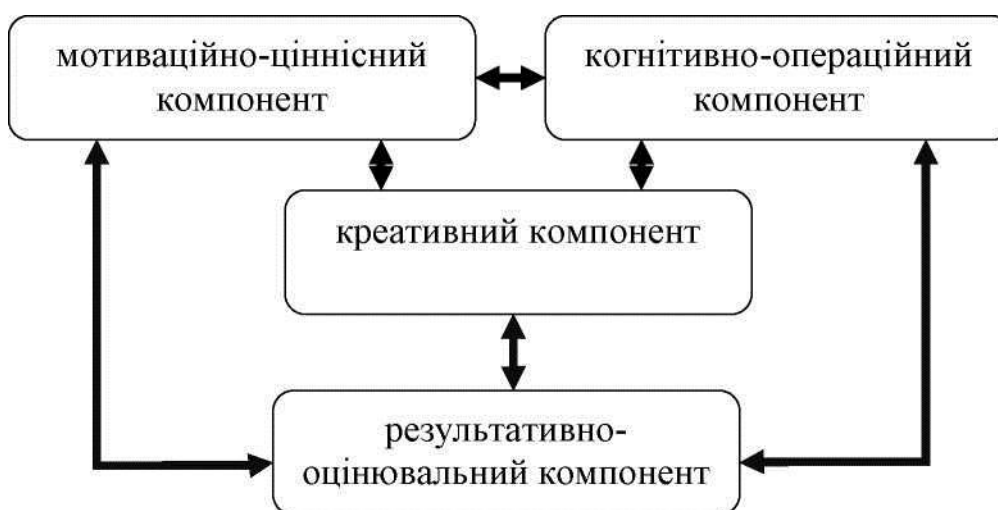

Рис. 2.1. Структура готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти

Розглянемо докладніше кожен із компонентів готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності.

Важливим складником готовності майбутніх логопедів є мотиваційно-ціннісний компонент, адже без належної мотивації неможливо успішно розробляти та впроваджувати інновації у практику.

Як зазначає Ю. Пінчук: «Мета професійної підготовки майбутніх логопедів полягає в тому, щоб підготувати фахівців, які мають зацікавленість та позитивне ставлення до логопедичної діяльності, здатні забезпечити організаційний, змістовий, методичний складник логопедичного сегменту в єдиному освітньому просторі закладу освіти, об'єднувати зусилля та взаємодію дорослих щодо максимального розвитку дітей, діагностувати і долати мовленнєві порушення та здійснювати їх профілактику, проводити просвітницьку роботу» [18, с. 43].

У психології «мотивацію» розуміють як процес обмеження поведінки, яка може бути виражена внутрішніми (психологічними, фізіологічними) і зовнішніми (професійними, економічними, соціальними, екологічними) подразниками [24, с. 234]. Як зазначають психологи, усі джерела активності особистості можна об'єднати в одне поняття – мотиваційна сфера (мотиви, настанови, ідеї, потреби особистості, її інтереси, наміри, прагнення, а також

соціальні ролі, соціальні норми, життєві принципи, стереотипи поведінки, життєві цілі й цінності [24, с. 234].

Тому, мотиваційно-ціннісний компонент готовності, ми визначаємо як сукупність стійких мотивів до роботи в умовах інклюзивної освіти, спрямованість до здійснення ефективного процесу виховання, визнання кожної дитини суб'єктом виховної та корекційної діяльності, внутрішня готовність до позитивного сприйняття дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Сформованість мотиваційно-ціннісної сфери майбутніх логопедів сприяє визначенню цілей і проектування їх діяльності, визначає пріоритети педагогічної діяльності, тому в структурі готовності важливе місце займає мотиваційно-ціннісний компонент. Мотиваційна сфера особистості являє собою сукупність стійких мотивів (суб'єктивних причин тієї чи іншої поведінки), що мають певну ієрархію і виражають спрямованість особистості.

Когнітивно-операційний компонент готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності включає в себе сукупність професійних знань, загальних умінь та спеціальних навичок. Основними серед спеціальних дисциплін є курси «Основи дефектології та логопедії» та «Основи інклюзивної освіти». Вивчення цих курсів передбачає тісний взаємозв'язок фундаментальних і професійних знань, їх глибоке засвоєння забезпечує оволодіння технологіями ранньої діагностики окремих розладів мовлення, розуміння сучасного стану теорії і практики логопедії як конкретної науки та подолання і попередження мовленнєвих порушень у дітей із особливими освітніми проблемами. Викладання цих курсів ґрунтується на таких дисциплінах: «Вступ до спеціальності», «Основи невропатології», «Анатомія, фізіологія і патологія органів слуху та мовлення», «Неврологічні основи логопедії» і таких предметах, як «Дошкільна педагогіка», «Методика розвитку мовлення» тощо [28, с.68 -71].

Тепер розглянемо креативний компонент, який відображає творчу активність та індивідуальні особливості педагога, що дозволяють розвивати творчий потенціал дітей з особливими потребами, керуючись їх можливостями.

Зауважимо, що педагогічна діяльність має кількісну міру та якісні характеристики. Особливості педагогічної діяльності визначаються завдяки творчому ставленню педагога до своєї діяльності, тільки тоді відображається ступінь реалізації ним своїх можливостей при досягненні поставлених цілей. Найважливішою характеристикою педагогічної діяльності є її творчий характер.

Як зазначав Л. Виготський, «творчість насправді існує не тільки там, де вона виробляє значні історичні твори, але й там, де людина уявляє, комбінує, змінює і створює щось нове, якою б частинкою не здавалося це нове порівняно з творіннями геніїв» [48, с. 6].

У свою чергу В. Андрєєв характеризує творчість як цілісний процес: наявність протиріччя проблемної ситуації або творчого завдання; соціальна і особиста значущість і прогресивність; наявність об'єктивних (соціальних, матеріальних), суб'єктивних (знання, уміння, мотивації, творчі здібності) передумов для творчості; новизна та оригінальність процесу або результату [8, с. 132]. Усі перераховані ознаки являють собою «творчість». Виключивши будь яку з вищезазначених ознак творча діяльність не відбудеться.

Результативно-оцінювальний компонент готовності майбутніх логопедів забезпечує досягнення студентом певного рівня професійної компетентності – інтегративної якості особистості, яка виявляє готовність до здійснення діагностики, корекційно-розвивального навчання та особистісного розвитку у дітей з вадами мовлення.

Цей компонент пов'язаний зі створенням діагностичного апарату, що дозволяє визначити рівень сформованості готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти.

Особливе значення в підготовці майбутніх логопедів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної дошкільної освіти має контроль і оцінка творчих результатів їхньої діяльності. Результативно-оцінювальний компонент готовності передбачає формування професійних умінь і навичок, професійно значущих якостей особистості та методики їх відстеження. При цьому

моніторинг не тільки виявляє і оцінює рівень підготовки студентів – майбутніх логопедів в рамках державного стандарту, але і служить інформаційно-аналітичною базою для проектування інноваційних підходів з метою її подальшого вдосконалення, сприяє проектуванню результатів особистісного та індивідуального розвитку кожного студента в педагогічному процесі. Діагностика рівня професійних і предметних знань та умінь, інтересів, схильностей, індивідуальних потреб і можливостей студентів передбачає введення в процес навчання різноманітних оцінних відносин, включаючи самоспостереження, самооцінку, самосвідомість власної діяльності на шляху до професійної інноваційної діяльності.

Для оцінювання рівнів готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти нами розроблено систему критеріїв та показників. Для цього означимо спочатку поняття критерію.

За коротким термінологічним словником І. Дичківської, «критерій-показник, що характеризує властивість (якість) об'єкта, оцінювання якого можливе за одним із способів вимірювання або за експертним методом» [96, с. 344].

Як зазначають В. Сластьонін та Л. Подимова, в педагогічній теорії та практиці формулюються загальні вимоги до виділення та обґрунтування критеріїв. Вони зводяться до того, що «за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами системи, що досліджуються» [29, с. 100]. Дослідники доповнюють названу вимогу тим, що критерії повинні визначатися через низку характерних ознак, які відображають всі структурні компоненти. На основі розробленої структури підготовки студентів за спеціальністю 016 Спеціальна освіта (логопедія) розроблено критерії і показники готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти, які відображають специфіку інноваційної діяльності логопедів як засіб та умову готовності до неї. Розглянемо кожен з них окремо у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії та показники готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти

Критерії	Показники
Мотиваційно-ціннісний	- позитивне та ціннісне ставлення до майбутньої професії; - орієнтація на відкритість і співпрацю в процесі взаємодії суб'єктів інклюзивної освіти; - мотивація до впровадження інновацій у майбутню професійну діяльність
Когнітивно-діяльнісний	- знання специфіки корекційної роботи з дітьми з порушеннями в розвитку мовлення; - вміння творчо реалізувати різні способи педагогічної взаємодії між усіма суб'єктами інклюзивної освіти; - готовність змінювати власну професійну діяльність для ефективної організації інклюзії
Рефлексивно-оцінювальний	- потреба в професійно-особистісному саморозвитку; - готовність до застосовування інновацій у майбутній професійній діяльності; - адекватне оцінювання професійної діяльності та результатів побудови інклюзивного освітнього середовища

Отже, мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний та рефлексивно-оцінювальний критерії в сукупності дозволяють виявити рівень готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти, яка є особистісним утворенням, що опосередковує залежність між ефективністю інноваційної діяльності логопедів і їхню спрямованість на вдосконалення свого професійного рівня.

Виділення критеріїв та їх показників є необхідним для встановлення рівнів готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти. Під рівнем звичайно розуміється ступінь розвитку якої-небудь якості.

При визначенні рівнів готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності доцільно використати досвід О. Абдулліної, яка пропонує такі рівні загальнопедагогічних знань і вмінь студентів: репродуктивний,

репродуктивно-творчий, творчо-репродуктивний, творчий; Н. Клокар -репродуктивний, репродуктивно-корекційний, конструкторський,

новаторський; Л. Козак – репродуктивний, конструктивний, інноваційний; Г. Сиротенко – інтуїтивний, репродуктивний, пошуковий, творчий [83, с. 67].

Підсумуємо викладене схематично (див. рис. 2.2).

Рис. 2.2. Структура готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти

Спираючись на окреслені критерії та показники, охарактеризовано три рівні готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти.

Високий (інноваційний рівень) визначається тим, що в майбутніх логопедів знання щодо особливостей інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти характеризуються глибиною і міцністю та сформовані з достатньою повнотою. Вони виявляють інтерес та готовність до

створення самостійних та вдосконалення наявних інноваційних технологій. Студенти вільно володіють методикою проведення занять з дітьми з порушеннями в розвитку мовлення, у них сформована потреба до професійного вдосконалення.

Середній (пошуковий рівень) характеризується тим, що майбутні логопеди засвоїли основні поняття інноваційної діяльності, хоча вони не відрізняються глибиною та міцністю. Вміння, в основному, виявляють у окремих інноваційних технологіях, а в інших аспектах відчують значні труднощі. В цілому вони позитивно ставляться до майбутньої професійної діяльності як логопеда, хоча прагнення застосовувати інновації проявляються слабо. Не виявляє стійкої мотивації до вдосконалення своїх вмінь та навичок.

Низький (адаптивний рівень) готовності характеризується тим, що знання та вміння майбутніх логопедів щодо особливостей діагностики, корекції та навчання дітей з порушеннями мовлення не мають практичної творчої спрямованості, фрагментарні. Інтерес до оволодіння професійними вміннями – ситуативний, готовність до застосування інновацій у майбутній професійній діяльності характеризується споглядальним ставленням. Студенти не мають навичок педагогічної взаємодії між суб'єктами інклюзивної освіти.

Відповідно до критеріїв готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти, розроблено оцінювальні шкали, які дозволили виявити ступінь їх вираженості (високий, середній, низький) у майбутніх логопедів за певними показниками.

Сформованість критеріїв оцінено за п'ятибальною шкалою:

- мотиваційно-ціннісного: 5 – мотив проявляється максимально, 4 – мотив швидше проявляється, чим ні; 3 – середній прояв мотиву, 2 – мотив проявляється рідко, 1 – мотив відсутній;
- когнітивно-діяльнісного: 5 – питання розкрито повно, 4 – питання розкрито недостатньо повно, безсистемно, 3 – питання розкрито неповно, розкриті лише окремі елементи питання, 2 – питання лише згадане, відсутні уявлення про сутність питання, 1 – немає відповіді; 5 – високий рівень

володіння навчальним матеріалом, коли всі операції і дії виконувалися в раціональній послідовності, діяльність носила інноваційний характер, 4 – виконано всі необхідні операції і дії, проте не вся послідовність їх виконання була продумана, не завжди раціональна, що призводило до зайвої витрати часу, зниження ефективності корекції; 3 – виконання окремих елементів, неусвідомлене наслідування викладача, послідовність виконання корекційних дій не дотримувалася; 2 – недостатнє знання змісту діяльності, неправильно обрані способи діяльності, порушена послідовність дій і операцій; 1 – навчальні нормативи виконані не з першої спроби, більшість вправ виконана з великою кількістю помилок;

- рефлексивно-оцінювального критерію: 5 – високий рівень володіння навчальним матеріалом, коли всі операції і дії виконувалися в раціональній послідовності, діяльність носила творчий характер, 4 – виконано всі необхідні операції і дії, проте не вся послідовність їх виконання була продумана, не завжди раціональна, що призводило до зайвої витрати часу, зниження ефективності навчання; 3 – виконання окремих елементів стихійне або неусвідомлене наслідування викладача, послідовність виконання операцій не дотримувалася, окремі важливі операції випадали із загальної структури діяльності; 2 – недостатнє знання змісту діяльності, неправильно обрані способи діяльності, порушена послідовність дій і операцій; 1 – навчальні нормативи виконані не з першої спроби, більшість вправ виконана з великою кількістю помилок.

2.3 Організація дослідження та методика проведення констатувального етапу експерименту

Дослідно-експериментальне дослідження щодо готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти проходило на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича і складалося з трьох етапів: констатувального, формувального та

контрольного.

Для виявлення стану готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти проведено констатувальний етап експерименту, в якому взяли участь 40 студентів.

Вибір експериментальної групи у дослідженні був випадковим (метод випадкового відбору). В експериментальну групу входили студенти, які задіяні до реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти.

Контрольна група – це студенти, в яких організація освітнього процесу здійснювалася традиційно.

На першому етапі констатувального експерименту вирішувалися такі завдання:

- розробка критеріїв та показників готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти;
- вибір діагностичного інструментарію відповідно до проблематики дослідження;
- проведення діагностичних процедур;
- аналіз та узагальнення результатів діагностики;
- виявлення рівнів готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти.

Для експериментального визначення рівнів готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти визначено комплекс діагностичних методик та методів, за допомогою яких вимірювалися окремі показники визначених критеріїв, що наведено в таблиці 2.2.

Застосовуючи ці діагностики, визначилася якість сформованості всіх показників за певними критеріями готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти. За результатами діагностування студентів диференційовано за трьома рівнями: високий (інноваційний), середній (репродуктивний), низький (адаптивний).

Узагальнивши одержані результати дослідження за визначеними критеріями, визначили рівень готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Розподіл респондентів за рівнями готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти відповідно критеріїв

Критерії	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Мотиваційно-ціннісний	41,5	43	42	42,5	16,5	16,5
Когнітивно-діяльнісний	41	41,0	41,5	42,0	17,5	17,0
Рефлексивно-оцінювальний	32	31	37,5	37,5	30,5	31,5

Розподіл студентів за рівнями готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти нерівномірний. 21,5 % студентів мають низький рівень, удвічі більше (майже 41 %) – середній і майже 38 % - високий рівень. Кількісна різниця розподілу студентів експериментальної і контрольної груп не є значною (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Розподіл респондентів КГ та ЕГ за рівнем готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти

Студенти	КГ %	ЕГ %
Високий (інноваційний)	37,5	38,0
Середній (репродуктивний)	41,0	40,5
Низький (адаптивний)	21,5	21,5

Студенти з високим рівнем готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти виявляють високі показники за всіма критеріями, у мотиваційно-ціннісній сфері позначаються позитивним та

ціннісним ставленням до майбутньої професії; орієнтацією на відкритість і співпрацю в процесі взаємодії суб'єктів інклюзивної освіти; стійкою мотивацією до впровадження інновацій у роботу з дітьми з вадами мовлення; у когнітивно-діяльнісній – креативною пізнавальною самостійністю, глибокими знаннями специфіки виховання і навчання дітей з порушеннями в мовленнєвому розвитку; сформованими вміннями творчо реалізувати різні способи педагогічної взаємодії між усіма суб'єктами інклюзивної освіти; готовністю змінювати власну професійну діяльність для ефективної організації інклюзії; у рефлексивно-оцінювальній – нагальною потребою в професійно-особистісному саморозвитку; абсолютною готовністю до застосування інновацій у майбутній професійній діяльності; адекватним оцінюванням професійної діяльності та результатів побудови інклюзивного освітнього середовища.

Студенти із середнім рівнем готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти ситуативно виявляють потребу до застосування інновацій для професійного саморозвитку, вони не завжди готові та вміють співпрацювати із суб'єктами інклюзивної освіти, мотивація до впровадження інновацій у роботу з дітьми, які мають мовленнєві вади має вибіркового характеру. Для них характерна пізнавальна самостійність, вони оволоділи знаннями та навичками корекційної роботи, але вміння творчо реалізувати різні способи педагогічної взаємодії ще не сформовані. За рефлексивно-оцінювальним критерієм вони досить імпульсивні в оцінюванні професійної діяльності та результатів побудови інклюзивного освітнього середовища; залежно від ситуації здійснюють професійно-педагогічну рефлексію.

Низьким рівнем готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти характеризуються студенти, які обрали професію, керуючись матеріальними чинниками. Вони неохоче здобувають знання, не зацікавлені у саморозвитку. Для них властиве імітування пізнавальної самостійності, вузьке інформаційне самозабезпечення та

випадкове, само некероване поповнення фонду професійних знань. Вони не докладають належних вольових зусиль до налагодження співпраці в процесі взаємодії із суб'єктами інклюзивної освіти; у них відсутня мотивація до впровадження інновацій у роботу з дітьми з вадами мовлення.

Отже, у ході діагностики виявлено факт, що майже третина з усієї кількості студентів визнано практично не готовими до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти, що вказує на гостроту порушеної проблеми. Це зумовлює необхідність розроблення й обґрунтування моделі підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти та експериментальної перевірки її ефективності, чому буде присвячено наступний розділ дисертаційної роботи.

РОЗДІЛ 3.

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

3.1. Обґрунтування та реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти

Аналіз наукових досліджень та результати констатувального етапу експерименту засвідчили необхідність теоретичного обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти.

Для цього насамперед з'ясуємо сутність поняття «педагогічна умова». Зауважимо, що однозначного трактування цього поняття в науково – педагогічних джерелах ми не знайшли. Це поняття характеризують як сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення певних завдань [36, с. 1506]; сукупність зовнішніх об'єктів і внутрішніх обставин, що визначають існування, функціонування та розвиток, ефективне вирішення проблеми [3, с. 69]; сукупність заходів, спрямованих на підвищення ефективності педагогічної діяльності [20, с. 7].

Дослідниця В. Стасюк, характеризуючи педагогічні умови професійної підготовки як обставини, від яких залежить педагогічний процес підготовки фахівців та виділяє такі педагогічні умови: організацію і спрямування педагогічного процесу на формування та розвиток професійної готовності; використання віртуальних методів навчання із застосуванням інформаційних технологій; застосування особистісно-орієнтованого підходу і створення особистісно-орієнтованих взаємовідносин; ліквідацію дублювання змісту

навчання шляхом удосконалення та максимального розвитку міжпредметних зв'язків [27, с. 126].

У свою чергу Н. Житнік визначив і дослідив педагогічні умови, що забезпечують якісну професійну підготовку фахівців, а саме: реалізацію змісту освіти; методичне забезпечення навчально-виховного процесу; упровадження інноваційних навчальних технологій; забезпечення особистісно-орієнтованого підходу в організації навчання; професійну майстерність педагогів [71, с. 213].

У контексті нашого дослідження під педагогічними умовами розуміється сукупність зовнішніх організаційних комплексів (ресурси, що забезпечують включення суб'єктів в доцільний освітній процес; система документування освітнього процесу; плани, положення, інструкції, показники) і внутрішніх обставин (зміст освіти, технології, методи, прийоми, засоби), що визначають досягнення конкретної мети.

Використання інновацій у сфері педагогічної діяльності, проявляється в зміні стилю мислення і трансформується в феномен інноваційної діяльності з метою отримання більш високого результату якості освіти.

Успішність інноваційної діяльності залежить від дотримання педагогічних умов – проведення диференційованої (управлінської) роботи, одночасно спрямованої на розвиток в логопеда та дітей розуміння важливості участі в інноваційній діяльності, розвиток відповідної цілеспрямованої рефлексії на базі накопичення емоційно-практичного досвіду.

Оскільки поняття «педагогічні умови» немає однозначно описаного тлумачення в науково-педагогічних джерелах, ми означимо його відповідно до теми, мети і завдань нашого дослідження. У науковій літературі це поняття означають як необхідні обставини, особливості реальної дійсності, утворення чогось, що сприяє чомусь [36, с. 1514]; супутні обставини, за яких існують явища, де розгортається дія фактора [3, с. 69]; обставини і можливості, від яких залежить успішність функціонування та розвитку певної педагогічної системи [6, с. 45]; факти і правила успішної життєдіяльності педагогічної системи [20, с. 7].

Готовність майбутніх логопедів до інноваційної діяльності – результат та мета професійної підготовки у ЗВО, що включає сукупність знань про особливості розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями, володіння інноваційними технологіями, способами і прийомами роботи з цими дітьми в умовах інклюзивної освіти, а також сформованість моральних, мотиваційних та вольових якостей.

При цьому в якості суб'єкта діяльності в форматі нашого дослідження виступає професорсько-викладацький склад, що забезпечує освітній процес підготовки майбутніх логопедів. Тому до ефективних шляхів підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти відносимо: сукупність попередніх умов здійснення педагогічної діяльності професорсько-викладацьким складом закладу вищої освіти і навчальної діяльності студентів (інформаційний комплекс (кадрові, матеріально-технічні, навчально-методичні, інформаційно-довідкові та ін. ресурси), які забезпечують включення викладача і студента в доцільний освітній процес щодо досягнення встановлених освітніх результатів; сукупність умов, що орієнтують професорсько-викладацький склад і студентів на здійснення освітнього процесу і оволодіння змістом (нормативно-програмне та навчально-методичне забезпечення діяльності професорсько-викладацького складу і студентів в доцільному освітньому процесі для досягнення освітніх результатів (місія закладу освіти, що відображає принцип інклюзивності та толерантності суб'єктів освітніх відносин; навчальні плани підготовки фахівців, що відображають логіку здійснення принципу позитивної освітньої інтерференції змісту навчальних дисциплін у підготовці майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти; вивчення студентами обов'язкових дисциплін циклу професійної підготовки та її навчально-методичне забезпечення, розроблене на основі компетентнісного підходу та ін.); сукупність умов, що реалізуються на етапі контролю і регуляції певної діяльності професорсько-викладацького складу та студентів (інформаційний комплекс контрольно-регулятивних та аналітичних дій,

спрямованих на досягнення освітніх результатів).

Взаємозумовленість і взаємодоповнення цих передумов формує єдиний комплекс педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти, який включає:

1) ресурсне та науково-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти;

2) розвиток позитивної мотивації до набуття практичного досвіду інноваційної діяльності;

3) використання інноваційних форм і методів організації інклюзивної освіти та способів взаємодії всіх суб'єктів цього процесу.

Кожна педагогічна умова має вектори реалізації, найважливішими з яких є такі: побудова моделі підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти як структурно-функціонального аналізу професійно-педагогічної діяльності в умовах інклюзивного освітнього простору і суб'єктно-функціонального аналізу позицій його учасників; реалізація компетентнісного підходу у підготовці майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти [28, с. 1591].

Ресурсне та науково-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти реалізується завдяки орієнтації змістових можливостей викладання навчальних дисциплін на позиціонування ідей інклюзії. Реалізація цієї педагогічної умови також передбачає вдосконалення навчальних планів підготовки фахівців, що відображають логіку та наступність змісту навчальних дисциплін у підготовці майбутніх логопедів до інноваційної діяльності. Основу такої освітньої інтерференції (взаємодії систем та елементів) становить дотримання часового (під час всього терміну підготовки майбутніх логопедів) і просторового (заклад вищої освіти, місце проходження педагогічних практик, участь в заходах позааудиторної навчальної діяльності та ін.) пролонгування

процесу підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти.

З метою підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти розроблено робочу програму дисципліни «Рання логопедична корекція» і впроваджено в освітній процес для студентів денної та заочної форми спеціальності 016 Спеціальна освіта, спеціалізація: спеціальна освіта (логопедія) на факультеті дошкільної та спеціальної освіти.

Метою викладання навчальної дисципліни «Рання логопедична корекція» є вивчення студентами основ ранньої діагностики та корекції розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями; здійснення практичної їх підготовки в набуття вмінь і навичок для самостійної організаційної роботи з дітьми раннього віку з мовленнєвими порушеннями.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Рання логопедична корекція» є оволодіння студентами знаннями, уміннями та навичками для своєчасного виявлення та корекції мовлення дітей раннього віку.

Основною метою логопедичної допомоги в закладах дошкільної та загальної середньої освіти є своєчасне попередження мовленнєвих порушень та забезпечення ефективності навчально-виховного процесу та розвитку осіб із вадами мовлення.

Рання діагностика та рання логопедична допомога, як в Україні, так і в усьому світі є дуже актуальною проблемою. Тому діагностика мовленнєвих порушень у дітей має починатися вже в молодшому дошкільному віці.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методи та форми ранньої діагностики та корекції мовленнєвого розвитку дітей раннього віку.

Усі мовленнєві порушення діляться на дві групи: порушення усного мовлення (тахіалалія, дисфонія, брадилалія, дислалія, ринолалія, дизартрія, алалія, афазія, та заїкання); порушення писемного мовлення (дислексія, дисграфія). Нами виокремлено дисципліни, які забезпечують підготовку майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної

дошкільної освіти. Аналіз змістового наповнення дисциплін раніше означених циклів підготовки, дозволив узагальнити, що окремо ці дисципліни лише фрагментарно порушують означену проблему, тому передбачено доповнення окремих дисциплін змістовими модулями, які сприятимуть їхній підготовці до роботи з дітьми з конкретними порушеннями.

Зокрема, програму курсу «Фізична реабілітація осіб з вадами мовлення» доповнено такими темами: 1. «Су-Джок» - терапія. Основні інструменти для «Су-Джок» - терапії; 2. Динамічна електронейростимуляція при мовленнєвих порушеннях. Вивчення цих інновацій вдосконалює навички майбутніх логопедів у роботі з дітьми, які мають такі порушення: заїкання, дислалію, брадилалію, алалію та афазію [67, с. 68-71].

Адже в роботі з дітьми, які мають важкі мовленнєві порушення, останнім часом використовується «Су-джок» - терапія, розроблена в Японії. На кистях рук і стопах ніг знаходиться основна система всіх внутрішніх органів і відповідних частин тіла. Руки і стопи – це в мініатюрі людина. Вуха нагадують ембріон людини. Визначивши необхідні точки на руках і ногах, можна лікувати хворий орган. Японський науковець Й. Цуцумі розробив систему вправ для самомасажу рук. Масаж великого пальця підвищує активність мозку. Подушечки пальців можна розтирати кульками, грецькими горіхами, шестигранними олівцями тощо [67, с. 68].

Практичні навички використання «Су-Джок» - терапії студенти отримували на практичних заняттях. Логопед застосовує «Су-Джок» - масажери. Кулькою педагог стимулює точки на долонях, які взаємопов'язані з різними зонами кори головного мозку, а масажні кільця надягає на пальчики. Тому логопед визначає зони відповідності мово твірних органів і систем, впливає на них з метою профілактики і корекції мовленнєвих порушень. За мову в людини відповідають здебільшого дві зони, що знаходяться в корі головного мозку – це зона Верніке (сенсорна або імпресивна мова (сприйняття)) та зона Брока (експресивна мова – вимовляння звуків самою людиною) [20].

У садочку використовують різні прийоми «Су-Джок» - терапії:

- масаж «колючим м'ячиком» «Су-Джок»;
- масаж еластичним кільцем;
- масаж гумовим м'ячиком з шипами;
- катання твердого м'ячика зовнішнім та внутрішнім боком кисті;
- колові рухи долонями;
- прямолінійні рухи долонями;
- спіралевидні рухи долонею;
- прогладжування (легке, прямолінійне, зигзагоподібне);
- легке поколювання подушечок пальців.

Також логопеди застосовують різноманітні форми роботи з використанням «Су-Джок» - масажера: при виконанні пальчикової гімнастики; звукового та складового аналізу слів; удосконалення лексико-граматичних категорій; автоматизації звуків; розвитку пам'яті та уваги, тощо [5, 78].

Практичні навички застосування однієї із сучасних нетрадиційних методик корекційної педагогіки – кріотерапію або контрастну терапію – студенти засвоювали на досвіді діяльності практикуючого логопеда закладу дошкільної освіти. Для її проведення тут використовують шматочки льоду, які заздалегідь готують в пакетах для заморожування льоду, спеціальних силіконових ємностях для заморозки або просто в підставках від шоколадних цукерок. Для того, щоб дітям було цікавіше маніпулювати з крижаними кубиками, педагоги надають їм кольору, різноманітної форми або просто розміщують «секретик» в заморожений шматочок льоду.

Такі заняття з використанням методу кріотерапії проводиться в кілька етапів:

I етап – чергування теплих і холодних процедур. Цей етап включає в себе ігри, які діляться за ступенем тривалості на 4 категорії:

1) занурення пальців в басейн з крижаними кульками (гра «Дістань іграшку») на 5 – 8 секунд;

2) викладання за кольором різнокольорових кубиків з льоду. Час взаємодії з льодом збільшується до 10 -15 секунд;

3) викладання музичного візерунка з кубиків із льоду. Час взаємодії до 25 – 30 секунд;

4) викладання замків з крижаних кубиків. Найбільш тривалий взаємодія і маніпуляції з льодом від 30 до 60 секунд.

II етап – розтяжка пальців рук. Її проводять з кожним пальцем правої і лівої руки. При цьому значну увагу приділяють великим пальцям обох рук, тому, що цей елемент пов'язаний із зоною мислення головного мозку та його активізація безпосередньо впливає на розумову діяльність дитини.

III етап – розвиток відчуття дотику, що включає розтирання в руках шишок, кульок, пробок від пластикових пляшок; прогладжування карток, обтягнутих різними за якістю матеріалом (шовк, вовна, ситець); розвиток відчуття дотику з допомогою щітки з жорстким ворсом [69].

Вивчення кріотерапії допомагатиме майбутнім логопедам у виправленні таких мовленнєвих порушень: афазія, заїкання, брадилалія та алалія.

Зміст дисципліни «Ігри в логопедичній роботі» доповнено такими темами: «Використання інформаційних комп'ютерних технологій у корекційній роботі логопеда». А саме вивчення нових комп'ютерних ігор та мобільних додатків в мережі Google play («Домашній логопед», «Читай сам по складах», «Комплект Логопеда для Android» та ін.), тому, що формування комп'ютерної грамотності логопеда є необхідним для ефективної інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Використання інформаційних комп'ютерних технологій у майбутній професійній діяльності логопеда є ефективним для корекційної роботи з такими порушеннями мовлення: тахілалія, дислалія, алалія, ринолалія.

Студентів ознайомили з досвідом логопедичної роботи закладу дошкільної освіти, в якому значну увагу приділяють використанню комп'ютерних технологій, призначених для корекції мовлення. Тут використовують комп'ютерну програму «Живий звук», яка дозволяє педагогам вести базу даних, фіксувати дані про дітей, характеристики слухового сприймання та мовлення кожної дитини, зберігати зразки мовлення тощо.

Навантаження корекційно-розвивального характеру в програмі «Живий звук» несуть 12 підпрограм-модулів. Усі модулі програми поділяються на чотири групи:

- вправи з розвитку слухового сприймання спрямовані на розвиток навичок виявляти, розпізнавати навколишні мовленнєві та немовленнєві звуки, орієнтуватися у просторі, розвиток слухової пам'яті та уваги, здатності ідентифікувати звук з предметом, об'єктом, що звучить, розпізнавати ритміко-інтонаційні особливості та фонетичні характеристики мовлення;
- до мовленнєві вправи спрямовані на розвиток мовленнєвого дихання, голосу дитини, ритміко-інтонаційної сторони мовлення, здатності аналізувати інформацію;
- мовленнєві вправи безпосередньо пов'язані з формуванням мовлення – звуковимовою, говорінням, читанням, розвитком самостійного зв'язного мовлення, навичками спілкування;
- до групи розвивальних вправ відносять усі без винятку модулі програми «Живий звук».

Використання комп'ютерної програми «Живий звук» викликає неабияку цікавість у дитини. При цьому логопеди навчають батьків дитини, щоб вони самостійно і кваліфіковано в домашніх умовах могли проводити навчально-корекційні заняття та здійснювати підготовку дитини з особливими освітніми потребами до навчання в загальноосвітній школі [15].

Зміст курсу «Основи дефектології та логопедії» розширено п'ятим змістовим модулем «Новітні діагностичні технології в галузі логопедії», який передбачає вивчення таких тем:

1. Базові підходи до формування інноваційних технологій у галузі логопедії. Психолінгвістичний підхід у дослідженні особливостей мовлення у дітей.
2. Методи дослідження базових психічних процесів та функцій пізнавальної діяльності для формування мовлення.
3. Психолінгвістичні та превентивні методики корекції порушень

мовлення у дітей.

4. Перспективне планування корекційно-відновлювального процесу [27, с 68 -71].

Отже, збільшивши курс «Основи дефектології та логопедії» п'ятим змістовим модулем, ми досягнемо формування у студентів логопедичної майстерності при використанні сучасних технологій діагностики та корекції порушень мовлення у дітей, ознайомлення студентів з сучасними тенденціями (нейропсихологічним та психолінгвістичним підходами) розвитку інноваційних технологій в галузі логопедії [27, с 68 -71].

Докладніший опис доповнень до робочих програм представлено в таблиці 3.1.

Джерелами інформації з інноваційної діяльності є навчальні посібники, першоджерела, дидактичні матеріали, методичні розробки (рекомендації з навчальної дисципліни), лекції, семінари, творчі майстерні.

**Доповнення до робочих програм
підготовки фахівців спеціальності 016 «Спеціальна освіта»**

Дисципліна	Назви тем	Зміст доповнень
Фізична реабілітація осіб з вадами мовлення	«Су-Джок» - терапія. Основні інструменти для «Су-Джок» - терапії.	Аналіз «Су-Джок» - терапії, яка забезпечує досягнення ефективних результатів у корекційній роботі логопеда. Опис інструментів та методика їх використання.
Вступ до спеціальності «Спеціальна освіта» і педагогічна деонтологія	Інноваційні тенденції розвитку сучасної спеціальної освіти	Інноваційна діяльність як ознака сучасного логопеда. Інноваційна спрямованість освітніх процесів.
Психолого-педагогічні основи корекційно-виховної роботи	Формування готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності	Готовність до інноваційної діяльності як важлива професійна якість педагога. Форми залучення педагога до інноваційної діяльності. Принципи інноваційної діяльності педагога. Вимоги до педагога інноваційного спрямування. Рівні сформованості готовності до інноваційної педагогічної діяльності.
Спеціальна дошкільна педагогіка	Управління процесом впровадження інновацій у закладі дошкільної освіти	Мета, завдання та зміст інноваційної діяльності. Інноваційний педагогічний експеримент. Управління нововведеннями в закладі освіти як самостійний вид діяльності.
Ігри в логопедичній роботі	Використання інформаційних комп'ютерних технологій у корекційній роботі логопеда.	Напрями використання ІКТ у роботі логопеда. Принципи використання ІКТ на логопедичних заняттях. Історичний аспект корекційних логопедичних програм. Комп'ютерна програма «Видима мова». Тренажер «Дельфа». Візуальний мовний тренажер.
Основи дефектології та логопедії	Новітні діагностичні технології в галузі логопедії.	Базові підходи до формування інноваційних технологій у галузі логопедії. Психолінгвістичні та превентивні методики корекції порушень мовлення у дітей. Перспективне планування корекційно-відновлювального процесу.
Основи психокорекції та психоконсультування осіб з ТМП	Інноваційні психокорекційні технології в логопедії	Інноваційні технології в логопедичній практиці. Використання ізотерапії в логопедичній роботі з дітьми. Використання казкотерапії в логопедичній роботі з дітьми.
Виховання дітей з особливими потребами	Педагогічні технології з використанням нетрадиційних для дефектології прийомів.	Використання ароматерапії під час логопедичних занять. Хроматерапія. Літотерапія.

Для реалізації цієї педагогічної умови оновлено наявне та розроблено нове навчально-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх логопедів, що забезпечує єдність теорії, методики і практики професійної інноваційної діяльності логопеда. Викладачі кафедри спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини забезпечують підготовку майбутніх логопедів до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивної дошкільної освіти. Розроблено і впроваджено в освітній процес програми курсів «Логопедична діагностика та корекція системних порушень мовлення», «Основи дефектології». Навчально-методичні розробки викладачів кафедри розкривають особливості корекційної діяльності логопедів в інклюзивних закладах дошкільної освіти.

До переліку навчальних дисциплін вільного вибору здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта введено такі дисципліни: «Основи психокорекції та психоконсультування осіб з ТПМ», «Основи психотренінгу осіб з ТПМ», «Методика роботи дефектолога з дітьми з порушенням аналізаторів», «Методи відбору у спеціальні заклади для дітей з тяжкими порушеннями мовлення», «Системний підхід до організації та планування роботи дефектолога та логопеда», «Рання логопедична корекція». Розроблені дисципліни включають теоретичні основи навчання майбутніх логопедів та практичні завдання різного рівня складності.

Розвиток позитивної мотивації до набуття практичного досвіду інноваційної діяльності відбувається завдяки створенню емоційно насиченого освітнього середовища як характеристики освітнього простору закладу вищої освіти, спрямованого на стимуляцію прийняття майбутніми логопедами всіх суб'єктів інклюзивної освіти, а також на ефективну комунікацію з ними.

В університеті майбутні логопеди здобувають освіту поряд із студентами з особливими освітніми потребами.

Тенденція зростання чисельності студентів з особливими освітніми потребам визначила як один з пріоритетів університету необхідність розв'язання проблеми навчання і соціального розвитку таких осіб з

дотриманням гуманізації освіти, в основу якої покладено принцип «від рівних прав до рівних можливостей». Рівень забезпечення освіти для всіх є індикатором першочерговості загальнолюдських цінностей і досягнутого рівня інклюзивного розвитку закладу освіти.

Пріоритетними виступають такі напрями діяльності університету:

1. Організаційна культура: організація інклюзивного освітнього простору; усунення ментальних бар'єрів на шляху здобуття вищої освіти.

2. Освітня політика: формування уявлення студентів та педагогічного колективу про сутність інклюзивного розвитку закладу вищої освіти; набуття інформації про основні труднощі в навчанні і побуті студентів з особливими потребами.

3. Інклюзивна практика: подолання соціально -психологічних бар'єрів доступу до інклюзивного навчання молоді з особливими потребами; формування навичок взаємодопомоги в студентському колективі; вироблення навиків залучення студентів в мікросоціум ЗВО.

Для забезпечення розвитку інклюзивної освітньої політики в університеті функціонують «Науково-дослідна лабораторія інклюзивної педагогіки» (факультет дошкільної та спеціальної освіти) та «Центр соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів»» (факультет соціальної та психологічної освіти).

Ці структурні підрозділи є супутніми ведення інклюзивної освіти у таких напрямках.

1. Науково-дослідний, метою якого є наукова розробка системи супроводу навчання студентської молоді з інвалідністю, що містить новітні освітні технології, спеціальні методи підтримки й адаптивні технічні засоби для забезпечення рівного доступу до навчання. Студенти та викладачі беруть активну участь у міжнародних, всеукраїнських, обласних та регіональних конференціях, семінарах та конкурсах з означеної проблематики: «Організація та проведення соціально-педагогічного тренінгу»; «Актуальні проблеми навчання і виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі

реалізації Конвенції ООН про права інвалідів».

2. Навчально-виховний, що передбачає покращення умов для студентів з інвалідністю, отримання рівного доступу до освіти та інших послуг в інклюзивному освітньому середовищі.

3. Психокорекційна діяльність. У межах цього напрямку проведено анкетування та тестування студентів; застосовано техніку арт-терапії, тілесно-орієнтовану та інші методики роботи для поліпшення психологічного та морального стану учасників освітнього процесу; проведено тренінгові програми «Долаємо стрес позитивно» та «Підготовка молоді з інвалідністю до сімейного життя», «Я – медіа» і «Шлях до успіху»; індивідуальне консультування студентів з інвалідністю методом позитивної психотерапії; робота творчої майстерні, заняття із Їапґі шаґіе; психодрама з елементами тренінгу. На базі факультету дошкільної та спеціальної освіти обладнано кабінети індивідуальної логопедичної допомоги та фізичної реабілітації.

Формування позитивної мотивації до інноваційної діяльності відбувається під час вивчення змісту педагогічних дисциплін, набуття знань про особливості розвитку, навчання та виховання дітей з обмеженими можливостями здоров'я.

На 1 етапі навчання використовуються лекції, семінарські і практичні заняття, екскурсії, що дозволяють дати загальні уявлення про нововведення, його педагогічні можливості.

На 2 етапі навчання пропонується використання практичних уроків, імітаційної гри, педагогічної практики з метою відпрацювання практичних прийомів і навичок та включення в реальне інноваційне середовище.

На 3 етапі – пропонується використовувати урок творчості, практичний урок, урок-мозковий штурм та інші, на яких студенти самостійно розробляють нововведення або інноваційний проект.

На першому етапі в центр уваги педагога на заняттях ставиться пізнавальна діяльність, спрямована на розкриття об'єктивних зв'язків і відносин, осмислення внутрішньої сутності досліджуваної інновації. Діяльність

викладача спрямовується на організацію процесу вивчення нововведення і навчання студентів сприйняттю, осмисленню і запам'ятовуванню інформації.

На другому етапі відбувається вивчення інновацій не тільки за їх описами, а й шляхом спостереження. Доцільно організовувати ознайомлення студентів з практичними прийомами і інноваційними діями майбутнього логопеда. Для вирішення цих завдань використовують такі форми навчання, як заняття-екскурсія, перегляд і аналіз занять в дошкільному закладі.

Сучасні можливості навчання в університетах дозволяють застосування сучасних інформаційних ресурсів в освітньому процесі. Тому на другому етапі студентам пропонується перегляд та аналіз практичної діяльності логопедів, відео презентації, які розміщено у соціальних мережах, брати участь у вебсемінарах.

Для реалізації цієї умови також використовується моделювання реальних відносин для формування у студентів здатності об'єктивно оцінювати себе в ролі логопеда. На практичних заняттях студенти вправляються в складанні конспектів корекційної роботи з використанням відомих педагогічних інновацій. У студентів формується рефлексія, тобто здатність до самооцінки і на цій основі до самоконтролю.

Таким чином, на двох перших етапах навчання відбувається процес репродуктивного оволодіння студентами інноваційною діяльністю у вигляді засвоєння передового досвіду. Навчальні дії спрямовуються на сприйняття, осмислення і запам'ятовування матеріалу та алгоритму практичних дій в інноваційному просторі дошкільної освіти.

На останньому етапі організовується діяльність продуктивного характеру, педагогічне проектування спрямоване на створення нового, невідомого. На кожному етапі простежуються суб'єкт-об'єктні відносини між викладачем і студентами.

Формування у всіх учасників освітнього процесу адекватного ставлення до проблем осіб з обмеженими можливостями є одним із ключових способів реалізації цієї умови. На факультеті дошкільної та спеціальної освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини функціонує лабораторія інклюзивної педагогіки. Основною метою діяльності лабораторії є здійснення наукової-практичної, навчально-методичної, громадської роботи у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.

Великим потенціалом для набуття практичного досвіду інноваційної діяльності володіє позааудиторна робота студентів (педагогічна практика, захист курсових і дипломних робіт, участь у науково-практичних конференціях та ін.). Найбільший ефект на етапі реалізації цієї умови досягається під час педагогічної практики в реальних умовах інклюзивної дошкільної освіти. Організацію педагогічної практики проводили в спеціальних (корекційних) закладах.

Зокрема функціонує комунальний заклад «Інклюзивно-ресурсний центр», який надає психолого-педагогічну допомогу дітям віком від 2 до 18 років. Основними завданнями «Інклюзивно-ресурсного центру» є проведення комплексної оцінки освітніх потреб дитини; розроблення індивідуальних програм навчання, організація та надання психолого-педагогічної допомоги дітям; проведення консультацій та взаємодія з педагогічними працівниками закладів дошкільної та загальної освіти з питань організації інклюзивного навчання; надання консультаційно-психологічної допомоги батькам. В «Інклюзивно-ресурсному центрі» працюють логопеди, дефектологи та практичний психолог.

Також є заклади дошкільної освіти, в яких функціонують логопедичні групи, де працюють логопеди-дефектологи з дітьми, які мають порушення мовлення. Усі заняття проводяться в ігровій формі за планом, який охоплює всі напрями корекційної роботи з дошкільнятами.

Одним із аспектів розвитку позитивної мотивації до набуття практичного досвіду інноваційної діяльності є формування здатності студента до педагогічної рефлексії, яка дає йому можливість побачити себе, реальні риси свого «Я» і їх відповідність вимогам до образу педагога-новатора.

На першому етапі метою рефлексії стає формування потреби в оновленні

та збагаченні досвіду використання педагогічної інноватики, самооцінці і самоаналізі інноваційної педагогічної діяльності.

На другому етапі навчання, об'єктом рефлексії у студентів стають колеги, діти і взаємодії між ними, тобто явно виражається людський аспект. У процесі педагогічної практики здійснюється рефлексія педагогічної діяльності майбутніх логопедів і своєї інноваційної діяльності з реалізації відомих нововведень.

На третьому етапі процесу підготовки до інноваційної діяльності об'єктом рефлексії стає процес творчого саморозвитку майбутніх логопедів.

Важливими прийомами, що забезпечують формування рефлексії є особистий контакт, компроміс, концентрація на позитивному, психотерапевтичний вплив та ін.

Використання інноваційних форм і методів організації інклюзивної освіти та способів взаємодії всіх суб'єктів цього процесу передбачає інтеграцію теоретичних, методологічних, психолого -педагогічних і спеціальних знань від вивчення навчальних дисциплін. Реалізація цієї умови забезпечує трансляцію ідей інклюзивної освіти та формування готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності під час розгляду окремих питань теорії та практики інклюзивних процесів у змісті інших дисциплін навчального плану.

На думку А. Вербицького, під час навчанням студентів знання, розуміння та навички, отримані в умовах їх особистої активності, будуть перетворюватися з навчальної дисципліни, на засвоєння якої спрямовано діяльність студента, в засоби вирішення професійних завдань. Спочатку студентам пропонуються контури його професійної праці, здійснюється поступовий перехід від найбільш абстрактних моделей, що реалізуються, головним чином, в рамках однієї навчальної дисципліни і забезпечують фундаментальні знання, до більш конкретних, міжпредметних моделей [38, с. 142].

У контекстному навчанні застосовуються три навчальних моделі, в яких реалізуються три базові форми діяльності студентів. Семіотична навчальна

модель являє собою роботу з теоретичної інформацією та передбачає навчальну діяльність академічного типу (власне навчальну діяльність), в якій провідна роль належить академічній лекції, а характер навчальної діяльності студента переважно репродуктивний. Результатами діяльності студента в рамках цієї моделі є відтворення отриманої інформації і демонстрація засвоєних навичок вирішення стандартних завдань.

Імітаційна навчальна модель – це спеціально модельована ситуація майбутньої професійної діяльності, що вимагає аналізу і прийняття рішень на основі теоретичної інформації, передбачає квазіпрофесійну діяльність (ділові ігри та інші ігрові форми), характер діяльності – частково-пошуковий, репродуктивно-творчий. Результатами діяльності студента є предметні дії, основна мета яких – практичне перетворення імітованих професійних ситуацій.

Соціальна навчальна модель – це фрагмент професійної діяльності, проаналізовані і перетворені у спільній діяльності студентів, вона передбачає навчально-професійну діяльність, що має переважно творчий характер діяльності. Результатом діяльності студента є вчинок.

Використання інноваційних форм і методів організації інклюзивної освіти та способів взаємодії всіх суб'єктів цього процесу передбачає використання колективної форми навчання, оскільки вона відображає особливості професійного спілкування, в якому фахівці контактують один з одним для аналізу професійних ситуацій, підготовки та прийняття рішень, узгодження інтересів.

Тому семінарські заняття вибудовувалися у формі колективної теоретичної роботи, що дає можливість кожному студенту бути рівноправним і активним учасником обговорення теоретичних позицій, передбачуваних рішень, в оцінці їх правильності та обґрунтованості.

Під час семінарських занять ефективним виявилася застосування такої форми навчання, як навчання в малих групах. На наш погляд, досить ефективно. При цьому студенти діляться на групи по 5-7 чоловік. Кожний член мікрогрупи отримує певну роль: доповідача, співдоповідача, опонента, логіка, експерта.

Залежно від змісту матеріалу або проблеми, від заняття до заняття ролі міняються, студенти навчаються працювати з інформацією, чітко висловлювати свої думки в доповіді, активно відстоювати свою точку зору, відповідати на питання, аргументовано заперечувати, спростовувати хибну позицію, об'єктивно оцінювати роботу учасників. Таким чином організація роботи в малих групах на семінарських заняттях сприяє формуванню навичок інноваційної діяльності.

З метою ознайомлення студентів з інноваційними технологіями в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини систематично проводиться: Міжнародний фестиваль з арт-терапії «Арт-Практик. Інклюзія» та майстер-класи («Граємо, язичок розвиваємо!», «Малюємо, граємо, про страх забуваємо» (І. Бабій), «Арт-терапія: від малюнка до розуму дитини» (М. Лемещук), «Пісочна терапія» (Т. Дичок), «Оздоровчий масаж» (А. Чередник), «Су-Джок голочки, наші гості – їжачки» (Л. Черніченко)).

Гармонійне поєднання сучасних інноваційних технологій з традиційними засобами розвитку дітей підвищує ефективність логопедичної роботи в цілому. Тому майбутні логопеди під час навчання в закладі вищої освіти оволодівають сучасними корекційними логопедичними технологіями і методиками, навчаються грамотному застосуванню їх у практичній професійній діяльності [193].

Комплексність і варіативність застосування інноваційних форм та засобів послідовного включення майбутніх логопедів в педагогічну діяльність, відповідну актуальним умовам професійної реалізації (розробка варіативної системи завдань, вирішення професійних завдань і педагогічних ситуацій; виконання завдань під час проходження педагогічної практики; участь у тренінгах, у проектній діяльності; розроблення сценаріїв; участь в інформаційних кампаніях з позиціонування ідей інклюзивної освіти; розроблення професійного портфоліо логопеда та ін.) забезпечує ефективну підготовку майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах

інклюзивної дошкільної освіти.

3.2. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

Для з'ясування результативності впроваджених у навчально-виховний процес педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти та ефективності дослідно-експериментальної роботи на заключному етапі дослідження проведено підсумковий зріз рівнів готовності в студентів експериментальної й контрольної груп. Після завершення формувального експерименту їм запропоновано виконати такі самі діагностичні завдання, що й на етапі констатувального зрізу.

Підсумковий зріз проведено наприкінці 8-го семестру (4 курс бакалаврату). Результативність дослідно-експериментальної роботи

визначалася в спосіб кількісного і якісного розподілу студентів за рівнями сформованості досліджуваної якості, а її ефективність шляхом статистичного доведення значущості емпіричних даних.

Так само, як і під час констатувального експерименту, підсумковий зріз розпочато з діагностики готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти за мотиваційно-ціннісним критерієм, за наслідками якої одержано емпіричні дані їхнього кількісного розподілу за її рівнями, що ілюструє табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Розподіл респондентів контрольної та експериментальної груп за мотиваційно-ціннісним критерієм

Показники	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Мотивація до впровадження інновацій у роботу з дітьми з вадами мовлення	32	28	44	36	24	36
Ставлення до майбутньої професії: ціннісне /позитивне	36	32	62	64	2	4
	73	67	23	32	4	1
Орієнтація на відкритість і співпрацю в процесі взаємодії суб'єктів інклюзивної освіти	61	52	37	35	2	13
Зведені дані (у %)	50,5	44,0	41,5	41,0	8,0	15,0

Згідно з даними таблиці 3.2, видно, що в цілому майже на 6 % більше студентів ЕГ, ніж КГ, досягли високого рівня готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти за мотиваційно-ціннісним критерієм. Кількість студентів, які мали середній рівень в обох групах різнилася незначно (у межах 41,0 %). Натомість їхній кількісний розподіл за низьким рівнем, порівняно з контрольною групою, виявився меншим на 7,0 %. Це засвідчує доцільність та результативність реалізації педагогічної умови – розвиток позитивної мотивації до набуття практичного досвіду інноваційної діяльності.

Підсумковий зріз діагностики рівнів готовності студентів контрольної та експериментальної груп до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти за когнітивно-діяльнісним критерієм показав дещо іншу картину (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Розподіл респондентів КГ та ЕГ за рівнем готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти (за когнітивно-діяльнісним критерієм)

Показник	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Знання специфіки виховання і навчання дітей з порушеннями в розвитку мовлення	41	24	45	55	14	21
Вміння творчо реалізувати різні способи педагогічної взаємодії між усіма суб'єктами інклюзивної освіти	79	69	19	27	2	4
Готовність змінювати власну професійну діяльність для ефективної організації інклюзії	66	49	29	35	5	16
Зведені дані (у %)	62,0	47,0	31,0	39,0	7,0	14,0

Як засвідчують дані таблиці 3.3, в ЕГ, порівняно із КГ, унаслідок формувального експерименту майже на 15,0 % було більше студентів із високим рівнем готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти за когнітивно-діяльнісним критерієм, на 8 % менше за її середнім і на 7 % за низьким рівнями. Слід зазначити, що підвищення рівня готовності до самоорганізації в професійній діяльності в студентів експериментальної групи відбулося завдяки належному когнітивно-педагогічному супроводу процесу вивчення фахових дисциплін та використання інноваційних форм і методів організації інклюзивної освіти та способів взаємодії всіх суб'єктів цього процесу.

Провівши діагностику рівнів готовності студентів контрольної та експериментальної груп до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти за рефлексивно-оцінювальним критерієм, отримано дані підсумкового зрізу, які ілюструє таблиця 3.4.

Таблиця 3.4

Розподіл респондентів КГ та ЕГ за рівнем готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти (за рефлексивно-оцінювальним критерієм)

Показники	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Потреба в професійно-особистісному саморозвитку	56	47	33	31	11	22
Готовність до застосування інновацій у майбутній професійній діяльності	39	26	41	33	20	41
Адекватне оцінювання професійної діяльності та результатів побудови інклюзивного освітнього середовища	45	38	39	45	16	17
Зведені дані (у %)	46,5	37,0	37,5	36,0	16,0	27,0

Дані таблиці 3.4 свідчать, що внаслідок формувального експерименту в ЕГ майже на 10 % більшій кількості студентів вдалося досягнути високого рівня готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти за рефлексивно-оцінювальним критерієм. Середній рівень готовності за цим мала приблизно однакова кількість (у межах 37 %) студентів ЕГ і КГ.

Натомість кількість студентів експериментальної групи, які після завершення підсумкового зрізу мали низький рівень досліджуваної якості, значно зменшилася (майже вдвічі, проти 30 % на констатувальному зрізі), а в контрольній групі ці зміни не є такими значними. Очевидно, що ресурсне та науково-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти дало змогу виробити в студентів відповідні знання, уміння й навички.

Для репрезентації загальної результативності розподілу студентів за рівнями готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти, зведено дані їхньої кількісної приналежності до того чи іншого рівня

кожного за кожним із критеріїв в таблицях 3.2 – 3.4, зведено й обчислено узагальнені цифрові показники, що унаочнює таблиця 3.5.

Розподіл респондентів КГ та ЕГ за рівнем готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти

Таблиця 3.5

Критерії	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Мотиваційно-ціннісний	50,5	44,5	41,5	41,0	8,0	14,5
Когнітивно-діяльнісний	62,0	47,0	31,0	39,0	7,0	14,0
Рефлексивно-оцінювальний	46,5	37,0	37,5	36,0	16,0	27,0

Узагальнені показники рівня готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти після завершення формувального етапу експерименту відображено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Узагальнені показники рівня готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти (контрольний зріз)

Студенти	Рівні	КГ		ЕГ	
		К-ть	%	К-ть	%
Високий (інноваційний)		86	43,0	106	53,0
Середній (репродуктивний)		78	39,0	73	36,5
Низький (адаптивний)		36	18,0	21	10,5

Дані таблиці 3.6, засвідчують, що до високого рівня готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти належить понад 53 %, середнього – майже 37 %, низького – більше 10 % студентів експериментальної групи. У контрольній групі дещо інший кількісний розподіл: високий рівень має 43 %, середній – 39 %, низький – 18 % студентів. Відтак, студентів ЕГ із високим рівнем готовності до інноваційної діяльності виявилось на 10 % більше, ніж КГ. Це підтверджує доцільність поетапного

впровадження педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти. Завдяки цьому, їм удалося підвищити інтерес до професійного саморозвитку, позитивне та ціннісне ставлення до майбутньої професії; у них сформувалася усвідомлена орієнтація на відкритість і співпрацю в процесі взаємодії суб'єктів інклюзивної освіти; вміння творчо реалізувати різні способи педагогічної взаємодії між усіма суб'єктами інклюзивної освіти, які було закріплено під час практичних занять; у студентів сформувалася стійка та усвідомлена потреба в професійно особистісному саморозвитку та готовність до застосовування інновацій у майбутній професійній діяльності; студенти виявляли креативність в процесі взаємодії із суб'єктами інклюзивної освіти.

Отже, аналіз даних підсумкового зрізу показує ефективність експериментального впровадження розробленої моделі та педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти.

Однак, зрозуміло, що за умов традиційного навчання студенти певною мірою підвищують свій рівень цієї готовності. Тому потрібно також зіставити дані кількісного розподілу студентів за її рівнями, одержані після констатувального та формувального етапів експерименту (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

**Динаміка рівнів готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності
в умовах інклюзивної дошкільної освіти (у %)**

N. Групи Рівні N.	Контрольна група		Динаміка, у %	Експериментальна група		Динаміка, у %
	До експер.	Після експер.		До експер.	Після експер.	
Високий (інноваційний)	37,5	43,0	+5,5	38,0	53,0	+15,0
Середній (репродуктивний)	41,0	39,0	-2	40,5	36,5	-4,0
Низький (адаптивний)	21,5	18,0	-3,5	21,5	10,5	-11,0

Як засвідчують дані таблиць 3.5 – 3.7, за високим рівнем готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти простежується певна динаміка її зростання в студентів КГ (у межах 1,5 % за мотиваційно-ціннісним; 6,0 % - когнітивно-діяльнісним та рефлексивно-оцінювальним критеріями). Натомість ця динаміка виявилася значно більшою в ЕГ (у межах 9,0 % за мотиваційно-ціннісним; 21, % - когнітивно-діяльнісним; 14,5 % - рефлексивно-оцінювальним критеріями). Порівняно з констатувальними даними, у середньому високий рівень цієї готовності унаслідок упровадження педагогічних умов вдалося підвищити майже на 10 % більше в студентів ЕГ, ніж КГ. Порівняно з даними констатувального експерименту цього рівня досягли лише на 5,5 % більше студентів КГ. Безперечно, це підтверджує ефективність упроваджених педагогічних умов формування досліджуваної якості в студентів експериментальної групи. Факт того, що найбільше майбутніх логопедів ЕГ за когнітивно-діяльнісним критерієм підвищили свій рівень готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти засвідчує доцільність коригування змісту фахових дисциплін.

Для унаочнення динаміки підвищення рівня готовності до самоорганізації в професійній діяльності студентів контрольної та експериментальної груп, складено гістограми (рис. 3.2; 3.3).

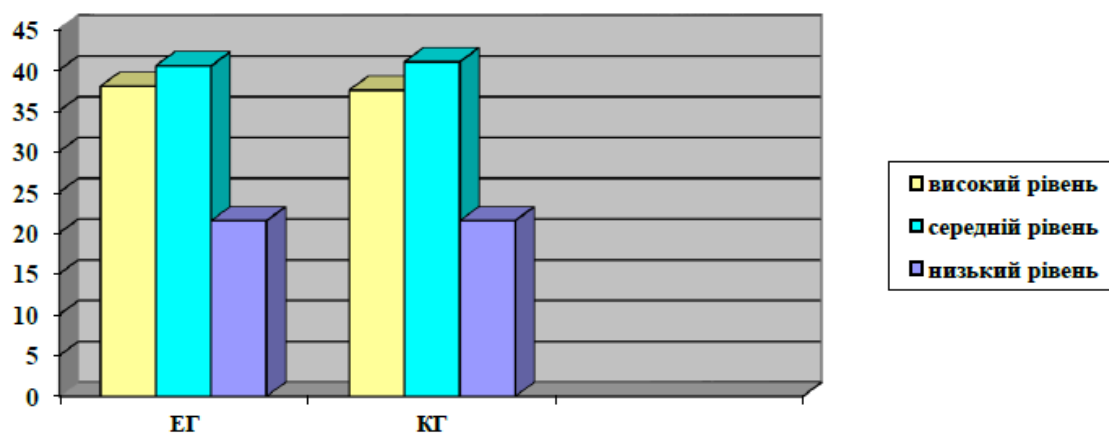

Рис. 3.2. Гістограма розподілу студентів ЕГ і КГ за рівнями готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти згідно з даними констатувального експерименту.

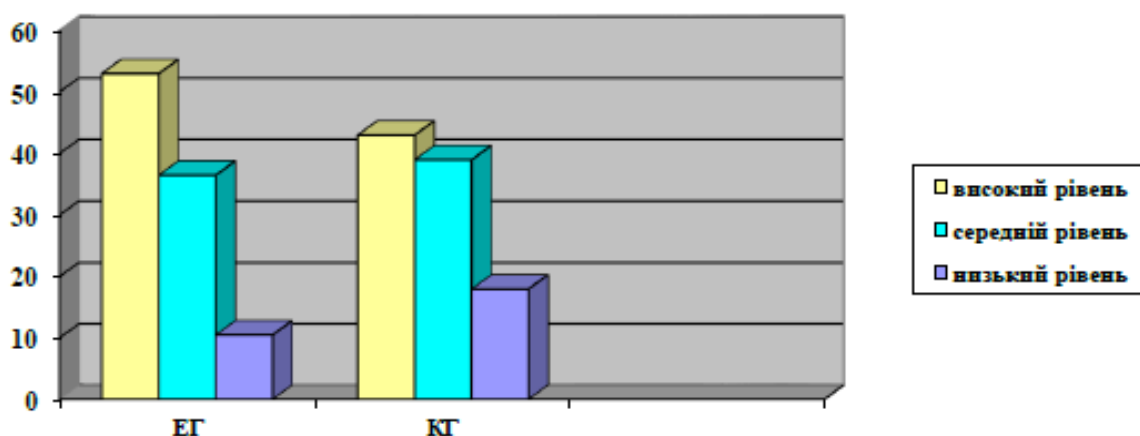

Рис. 3.3. Гістограма динаміки підвищення рівня готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти студентів ЕГ і КГ згідно з даними підсумкового зрізу.

Як видно на рис. 3.2 та 3.3 після формувального експерименту в експериментальній групі, порівняно з констатувальним зрізом, значно зросла кількість студентів з високим і вдвічі зменшилася з низьким рівнями готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти. У цілому

підвищити її рівень удалося 15 % студентів експериментальної та лише 5,5 % контрольної груп. Проте це твердження потребує статистичної перевірки за таким алгоритмом:

- 1) формулювання основної й альтернативної гіпотез;
- 2) вибір найпотужнішого критерію для перевірки гіпотез;
- 3) розрахунок фактичного значення критерію;
- 4) установлення табличного значення критерію;
- 5) зіставлення фактичного й табличного значень критерію та формулювання висновків за результатами перевірки гіпотез [17].

.

ВИСНОВКИ

Доведено, що інноваційні тенденції в освіті стали важливою проблемою сучасної наукової думки і практики, оскільки підвищують вимоги до методичної культури майбутніх фахівців, що виражаються в перебудові традиційного та освоєнні нового змісту програмного матеріалу, адаптації і трансформації методичних нововведень. Встановлено, що інклюзивна освіта – це процес забезпечення рівних прав на одержання освітніх послуг дітьми дошкільного віку з різним рівнем психофізичного розвитку за місцем проживання у сприятливих спеціальних умовах закладу дошкільної освіти.

Інноваційна діяльність уточнена як цілеспрямований, систематизований комплекс упровадження нових методів, інструментів та прийомів, які володіють підвищеною ефективністю та є кінцевим результатом інтелектуальної діяльності педагога.

Доведено, що інноваційна діяльність логопедів є одним із видів їх професійної діяльності, яку орієнтовано на оновлення та удосконалення корекційного процесу через створення, експериментальну перевірку і впровадження інновацій.

Готовність майбутніх логопедів до інноваційної діяльності визначаємо як результат та мету професійної підготовки у ЗВО, що включає сукупність знань про особливості розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями, володіння інноваційними технологіями, способами і прийомами роботи з цими дітьми в умовах інклюзивної освіти, а також сформованість моральних, мотиваційних та вольових якостей.

З'ясовано, що умови інклюзивної дошкільної освіти – це нормативно-правове забезпечення, діяльність громадських організацій та фондів, засоби масової інформації, наявність доступної мережі, безбар'єрна архітектурна доступність, матеріально-технічне та програмно-методичне забезпечення, психолого-педагогічний та корекційний супровід цього процесу.

Визначено фундаментальні функції професійної діяльності логопеда в закладах дошкільної освіти: діагностична; корекційна; навчальна; виховна; дослідницько-інноваційна.

Інноваційна діяльність логопедів передбачає використання таких логопедичних технологій, як: психокорекційні; здоров'язбережувальні; інформаційно- комунікаційні; традиційні логопедичні технології з використанням нововведень (логопедичний масаж, дихальні гімнастики).

Встановлено, що традиційна система фахової підготовки майбутніх логопедів до професійної діяльності спрямована, насамперед, на формування у них професійної компетентності у сфері розвитку та навчання дітей з різними порушеннями мовлення в умовах інклюзивної дошкільної освіти. Проте, сучасні запити суспільства на підготовку фахівців у галузі спеціальної освіти для ефективної роботи в закладах дошкільної освіти та здійснення інноваційної діяльності, не реалізуються повною мірою у системі вищої педагогічної освіти.

Аналіз структури підготовки студентів за спеціальністю 016 Спеціальна освіта (логопедія), розроблено критерії і показники, які в сукупності дозволяють виявити рівень готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності, яка є особистісним утворенням, що опосередковує залежність між ефективністю інноваційної діяльності логопеда і його спрямованістю на вдосконалення свого професійного рівня.

Охарактеризовано три рівні: високий (інноваційний), середній (репродуктивний), низький (адаптивний) готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Порівняння результатів готовності майбутніх логопедів до інноваційної діяльності за рівнями на констатувальному етапі дає підстави стверджувати про ідентичність вихідних показників педагогічного експерименту.

Описано педагогічні умови підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності: ресурсне та науково-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти; розвиток позитивної мотивації до набуття

практичного досвіду інноваційної діяльності; використання інноваційних форм і методів у професійній підготовці майбутніх логопедів та способів взаємодії всіх суб'єктів цього процесу.

У результаті впровадження педагогічних умов в експериментальних групах констатуємо значне зростання кількості майбутніх логопедів з високим рівнем готовності до інноваційної діяльності. Дослідження не є повним і завершеним вирішенням проблеми. Подальший аналіз та дослідження потребують модернізації змісту та використання нових технологій у підготовці майбутніх логопедів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Вип. І. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2010. 308 с.
2. Алексеева Г. М. Психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання комп'ютерних технологій у професійній діяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах. Запоріжжя, 2011. № 20(73). С. 69–72.
3. Алфімов Д. В. Інноваційна освітня система: шляхи відродження. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Київ, 2000. С. 158–160.
4. Аналіз забезпечення рівного доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями до правосуддя: аналіт. звіт / А. Бурий, В. Разік, А. Микитишин та ін. Львів, 2013. 89 с.
5. Андросова В. М. Використання інноваційних технологій в роботі з дітьми-логопатами старшого дошкільного віку для корекції вад звуковимови Розкажіть онуку. 2004. № 10–11.
6. Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В. С. Інновації: теорія, механізм, розробки та комерціалізація: монографія. Київ: КНЕУ, 2003. 394 с.
7. Артющина М. В. Психологічні та педагогічні основи підготовки студентів економічних спеціальностей до інноваційної діяльності: монографія. Київ: КНЕУ, 2009. 271 с.
8. Бартков О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2010. № 1. С. 52–58.
9. Бесяк О. Використання міжпредметних зв'язків як важлива педагогічна умова розвитку комунікативних якостей мовлення в майбутніх учителів. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Умань, 2012. Вип. 43. С. 7–13.
10. Бойчук Ю. Д. Методичні рекомендації щодо організації та змісту

діяльності вчителя загальноосвітнього навчального закладу в умовах інклюзивного навчання. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; уклад. К. Васильєва. Харків, 2013. 17 с.

11. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: монографія. Харків: Іванченко, 2015. 140 с.

12. Борин Г. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2009. 20 с.

13. Будас Ю. О. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності засобами ділової гри: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2010. 238 с.

14. Будяк Л. В. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. Черкаси: Вид. ЧНУ, 2009. 90 с.

15. Впровадження інклюзії. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/4-roki-vprovadzhennya-inklyuziyi-ponad-12-tis-shkolya-riv-ta-majzhe-22-tis-doshkilnyat-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-navchayutsya-ra-zom-z-odnolitkami>. (дата звернення: 19.03.2019).

16. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Харків, 2006. 579 с.

17. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2 вид., допов. і виправ. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.

18. Гончарова О. А. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2008. 20 с.

19. Демиденко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до інноваційної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Черкаси, 2004. С. 17.

20. Демченко І. І., Пічкур М. О., Сулим В. Т. Фахово-ідентифікаційний

вимір стану готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти Наука і Освіта. 2017. № 10. С. 90–94.

21. Демченко І. І., Рокосовик Н. В., Сулим В. Т. Психолого-педагогічна діагностика інклюзивної компетентності майбутніх фахівців педагогічного профілю. Наука і освіта. 2017. № 8. С. 141 – 149.

22. Демченко І. І. Категорія готовності майбутніх учителів початкових класів до інклюзивно-освітньої практики. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси. 2014. Вип. 24 (317). С. 29–36.

23. Дитина: програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 р. / Кочина Л. П., Кузьменко В. У., Кудикіна Н. В. та ін.; наук. кер. Проскура О. В. Київ: Університет, 2012. 492 с.

24. Дошкільна освіта як складова системи безперервної освіти України (2007–2014): наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; Київ, 2016. 364 с

25. Дошкільний заклад освіти (ясла – садок) № 27 компенсуючого типу (для частохворюючих та ослаблених дітей) «Золотий ключик». URL: <https://www.slideshare.net/basikk077/27-58522937>

26. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

27. Запорожченко Ю. Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти. Інформаційні технології в освіті. Херсон, 2013. № 15. С. 138–145.

28. Зброєва Н. Б. Готовність педагога до інклюзивної освіти. (До постановки питання). Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія: Психолого-педагогічні науки. 2012. № 7. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzspp_2012_7_5.pdf

29. Інклюзивна освіта в Україні: інновація чи профанація?: віртуальний

круглий стіл / модератор: В. Громовий, О. Жосан. Управління освітою. 2016. № 1. С. 26–32.

30. Інклюзивна освіта в Україні: у Кабміні розповіли про досягнення за рік: URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2020/02/18/novyna/suspilstvo/inklyuzyvna-osvita-ukrayi-ni-kabmini-rozpovily-pro-dosyahnennya-rik>

31. Інклюзивна освіта: наукові засади, проблеми та перспективи впровадження в загальноосвітній навчальний заклад: інформ.-метод. бюлетень / упоряд.: Мельник Н. А., Гурінчук О. О. Рівне, 2011. № 2. 107 с.

32. Інклюзивна освіта: теорія та практика: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський: [б. в.], 2012. 191 с.

33. Інклюзивна модель освіти: методологічні засади. Підручник для директора. 2010. № 2. С. 62-72.

34. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення: навч.-метод. посіб. / С. П. Миронова [та ін.]. Кам'янець-Подільський: К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2015. 235 с.

35. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. Інформаційно-

36. методичний збірник / упоряд. Г. О. Сиротенко. Полтава: ПОПППО, 2006. 124 с.

37. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності. Національна федерація бойового хортингу України. URL: <http://www.horting.org.ua/node/1435> (дата звернення: 13.11.2018).

38. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / Н. В. Краснокутська. Київ: КНЕУ, 2003. 504 с.

39. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / Дичківська І. М. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

40. Іонова О. М., Сінопальнікова Н. М. Теоретичні питання підготовки майбутніх учителів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу початкової школи. Вісник Дніпропетровського університету імені

Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2013. № 2(6). С. 35–39.

41. Іщенко Л. В. Критеріальний підхід до підготовки майбутніх вихователів до формування творчої індивідуальності старших дошкільників. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. № 4 (59), грудень 2017. Миколаїв: МНУ імені О. Сухомлинського, 2017. С. 223–228.

42. Кафедра корекційної освіти та здоров'я людини: Анотації курсів. URL:
<https://www.cuspu.edu.ua/ua/kafedra-praktychnoi-psykholohii/125-faculty-of-pedagogy-and-psychology/psykh-ped-fak/kafedra-korektsiinoi-osvity-ta-zdorov-ia-liudyn>
 у.

43. Качуровська О. Б. До проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні дітей з особливими освітніми потребами. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2014. С. 71–75.

44. Клокар Н. І. Психолого-педагогічне підготовка вчителя до інноваційної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 1997. 227 с.

45. Коберник О. М., Коберник Г. І. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності. URL:
<http://studentam.net.ua/content/view/7686/97/>.

46. Коберник О. М., Коберник Г. І., Волошина Г. П. та ін. Підготовка вчителя до використання інноваційних педагогічних технологій у початковій школі: монографія. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 190 с.

47. Козак Л. В. Науковий тезаурус інноваційної освіти. Освітологія: науково-методичний щорічник / за ред.: В. Огнев'юка, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. Київ: Едельвейс, 2013. Вип. II. С. 74–81.

48. Козак Л. В. Структурно-компонентна модель підготовки майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності. Педагогічний процес: теорія і практика. 2013. Вип. 2. С.

98–110.

49. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Самміт-Книга, 2009. 272 с.

50. Колупаєва А. А. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2012. 308 с.

51. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

52. Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 240 комбінованого типу Харківської міської ради». URL: http://dnz240.edu.kh.ua/vchimo_ta_vihovuyemo/suchasni_novitni_pedagogichni_tehnologii/

53. Коновальчук І. Психологічні аспекти готовності учителів до інноваційної діяльності. Проблеми підготовки сучасного вчителя. Умань, 2011. № 4, ч. 1. С. 155–161.

54. Концепція розвитку інклюзивного навчання в Україні: Наказ Міністерства освіти і науки України від 01 жовтня 2010 р. № 912. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>.

55. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Дефектолог. 2010. № 3. С. 3–5.

56. Кузава І. Б. Проблема професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми із особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Вип. 14. 2010. С.40-44.

57. Кучай О. В., Кучай Т. П. Вивчення досвіду США в сфері інклюзивної освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 178. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 40-43.

58. Кучай О. В., Шинкарук В. Д., Біда О. А., Кучай Т. П. Сучасний стан інклюзивної освіти в країнах Європейського Союзу. Освітній простір України. Науковий журнал ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені

Василя Стефаника”. Івано-Франківськ. 2019 р. Том 1, Випуск 17, С. 19-23.

59. Лах М. Р. Сформованість готовності студентів до використання інноваційних технологій у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Молодий вчений. 2015. № 9(2). С. 58–63.

60. Липа В. О., Гаврилов О. В. До питання про загальний стан державної підтримки дітей з особливими потребами в Україні. Збірник наукових праць Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціальна педагогіка. Кам’янець-Подільський, 2011. Вип. 17, ч. 1. С. 73–83.

61. Марина Порошенко: реформа інклюзивної освіти успішно просувається по всіх регіонах України. URL: <https://prm.ua/marina-poroshenko-reforma-inklyuzivnoyi-osviti-uspishno-prosuvayetsya-po-vsih-regionah-ukrayini/>

62. Маріна І. О. Професійна компетентність логопедів як умова здійснення науково-обґрунтованої логопедичної роботи. URL: <https://vseosvita.ua/library/profesijna-kompetentnist-logopediv-ak-umova-zdijsnenna-naukovo-obgruntovanoi-logopedicnoi-roboti-163543.html>

63. Мартиненко І. В. Формування мотиваційно-вольової готовності дітей шестирічного віку із загальним недорозвиненням мовлення до шкільного навчання : автореф. дис. ... канд. психол. наук, спец.: 19.00.08 «Спеціальна психологія». К., 2007. 22 с.

64. Мартиненко С. М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія. Київ: КМПУ ім. Бориса Грінченка, 2008. 434 с.

65. Мартинчук О. В. Стратегічні орієнтири удосконалення фахової підготовки вчителів-логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання Актуальні питання корекційної освіти. 2014. Вип. 4. С. 225-234.

66. Масалова О. А. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної творчої діяльності. Теорія і методика

управління освітою. Додаток. URL:
http://tme.umo.edu.ua/docs/Dod/3_2010/masalova.pdf

67. Мороз Б. Упровадження нових інформаційних технологій в умовах інклюзивної системи навчання. Дефектологія. 2010. № 2. С. 28-30.

68. Освітньо-професійна програма першого рівня вищої освіти (бакалавр) за спеціальністю 016 Спеціальна освіта (логопедія) галузі знань 01 Освіта Спеціальна освіта. URL:
<https://fdo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/04/OPP-bakalavr.pdf>

69. Пінчук Ю. В. Готовність студентів-логопедів до професійної діяльності. Дефектологія. 2004. № 3. С. 41–44.

70. Пономаренко В. А. Нетрадиційні логопедичні технології у корекційній роботі з дітьми. Методичні рекомендації для логопедів шкіл-інтернатів, учителів класів ІПК, спеціальних і загальноосвітніх шкіл. Миколаїв, 2012.

71. Рібцун Ю. В. Види логопедичного масажу в роботі з дітьми із порушеннями мовленнєвого розвитку. Педагогічна освіта: теорія і практика. Кам'янець-Подільський, 2013. Вип. 14. С. 368–372.

72. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс. Київ: Кафедра, 2013. 284 с.

73. Сазоненко Г. С. Перспективні освітні технології. К.: Гопак, 2000. 560 с.

74. Синьов В., Шевцов А. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні. Дефектологія. 2004. № 2. С. 6–11.

75. Синьова Є. П. Навчально-методичний комплекс фахової підготовки бакалаврів: 6.0101.05. Корекційна освіта. Тифлопедагогіка і спеціальна психологія Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т корекц. педагогіки та психології. - К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 348 с

76. Цимбал-Слатвінська С. В. Комплекс педагогічних умов професійної підготовки майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому

середовищі закладів вищої освіти. Нова педагогічна думка. Рівне: ТзОВ «Гедеон–Принт», 2019. Вип. 3 (99). С. 179–184.

77. Чайка В. М. Основні підходи до розробки концепції і системи підготовки майбутнього вчителя до інноваційної педагогічної діяльності. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. Рівне. МЕНУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2013. № 2 (10). С. 174–181.

78. Черніченко Л. А. Вивчення проблеми готовності педагогічних працівників до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016 р. Вип. II. С. 76–79.

79. Черніченко Л. А. Використання інноваційних технологій у логопедичній роботі з дітьми. Формування здоров'язберігаючих компетенцій дітей та молоді: проблеми, розвиток, супровід. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2017. Вип III. С. 124–126.

80. Черніченко Л. А. Досвід інноваційної діяльності логопедів дошкільних навчальних закладів в умовах інклюзивної освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький, 2017. Вип. 156. С. 239–243.

81. Черніченко Л. А. Інклюзивна освіта як сучасна освітня інновація. Молодий вчений. Херсон, 2016. №12. С. 537–542.

82. Черніченко Л. А. Підготовка логопедів до роботи в закладах освіти з інклюзивною формою навчання. Актуальні проблеми збереження здоров'я дітей та молоді в сучасних умовах реформування освіти. Умань: Алмі, 2014. С. 89–91.

83. Чумак О. В. Соціально-філософський аналіз поняття «інновація» та інноваційна діяльність. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Запоріжжя, 2009. Вип. 36. С. 152–166.

84. Шапран О. І. Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2008. 40 с.

85. Шахов В. І. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя:

загальнопедагогічний аспект: монографія. Вінниця: Едельвейс, 2007. 383 с.

86. Швець М. Інклюзивна освіта - навчання без бар'єрів. Управління освітою. 2016. № 1. С. 21 –25.

87. Штіль С. Казкотерапія на заняттях із дітьми з особливими потребами. Дошкільний вік. Дефектолог. 2009. № 4. С. 24-39.

88. Яковлева С. Д. Особливості прояву психофізіологічних функцій у дітей з вадами розвитку: монографія. Херсон: Вишемирський В. С., 2013. 351 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРОГРАМУ КУРСУ «ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ»

До першого модуля відносяться такі спільні для всіх робочих програм лекції:

тема 1. «Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи», охоплює вивчення мети, завдань, принципів інклюзивної освіти та основних понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби»;

тема 2. «Характеристика спеціальної освіти в Україні та за кордоном», у якій висвітлюються питання міжнародної політики і законодавчої бази інклюзивної освіти (Саламанська декларація, документи ООН і ЮНЕСКО), приклади з законодавчо-нормативної бази окремих країн та України зокрема;

тема 3. «Пріоритети освіти для дітей з особливими потребами», сконцентровує увагу студентів на проблеми стихійного інтегрування та навчання дітей з особливими потребами в освітньому простір України.

Спільними лекціями для модуля «Методичне забезпечення інклюзивної освіти» є:

тема 4. «Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання», що передбачає вивчення корекційно-розвивальної роботи та її значення при навчанні дитини з особливими потребами;

тема 5. «Специфіка педагогічної діяльності у навчальному закладі інклюзивного типу» охоплює питання складників інклюзії та умови її ефективності, ролі педагога та сім'ї у процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в освітнє середовище тощо.

Додаток Б**ПРОГРАМУ КУРСУ «ОСНОВИ ДЕФЕКТОЛОГІЇ ТА ЛОГОПЕДІЇ»***ЗМ I. Загальні питання дефектології.*

Теми:

1. Дефектологія як інтегрована галузь наукового знання. предмет і завдання дефектології як науки.
2. Актуальні питання організації спеціальної освіти для аномальних дітей.
3. Основні категорії дітей з порушеннями розвитку.

ЗМ II. Діти з особливостями психофізичного розвитку.

Теми:

1. Психолого-педагогічна характеристика і освіта дітей з інтелектуальною недостатністю.
2. Психолого-педагогічна характеристика і освіта дітей з порушеннями слуху.
3. Психолого-педагогічна характеристика і освіта дітей з порушеннями зору.
4. Психолого-педагогічна характеристика і освіта сліпоглухонімих дітей.

ЗМ III. Теоретичні основи логопедії.

Теми:

1. Предмет, мета і завдання логопедії. понятійно-категоріальний апарат логопедії.
2. Вікові норми розвитку дитини.
3. Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення.
4. Загальне недорозвинення мовлення.

ЗМ IV Види мовленнєвих порушень

Теми:

1. Дислалія та методика логопедичного впливу при дислалії.
2. Дизартрія.
3. Ринолалія.
4. Порушення писемного мовлення.